

***Met kleine aanpassingen een groots effect binnen
het woordenschatonderwijs***

Marlous Maat

Studentnummer: 2023472

Master Special Educational Needs

Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg

Remedial Teaching

Module: RT05

Docent: Ariette Riezebos-de Groot

Mei 2010

Inhoudsopgave

Samenvatting	pagina 2
Inleiding	pagina 4
Hoofdstuk 1 Aanleiding en probleemstelling	pagina 6
Hoofdstuk 2 Theoretische onderbouwing	pagina 10
Hoofdstuk 3 Onderzoeksmethodologie	pagina 20
Hoofdstuk 4 Data analyse en resultaten	pagina 26
Hoofdstuk 5 Conclusies	pagina 35
Hoofdstuk 6 Evaluatie onderzoek	pagina 44
Literatuurlijst	pagina 49
Bijlagen 1 vragenlijst leerkracht	pagina 52
2 vragenlijst intern begeleider	pagina 54
3 vragenlijst leerlingen	pagina 56
4 handelingsplan	pagina 60
5 selectiebladen	pagina 63
6 sessies	pagina 67

Samenvatting

In mijn praktijk scoren de kinderen het minst goed op de vakgebieden *begrijpend lezen* en *woordenschat*. Omdat een goede woordenschat een belangrijk onderdeel is om tot goed begrijpend lezen te komen (Vernooy 2003), heb ik besloten om mijn onderzoek hier op te richten. Mijn doel van het onderzoek is om het woordenschatonderwijs binnen groep 4 te verbeteren, zodat de woordenschat van de kinderen wordt vergroot. Om dit doel te bereiken heb ik vier leerlingen van groep 4 gedurende een periode van vijf weken extra begeleiding gegeven op het gebied van woordenschat. Vooraf aan deze begeleiding heb ik antwoord gezocht op de volgende deelvragen:

- Op welke wijze leren kinderen nieuwe woorden?
- Op welke wijze wordt er woordenschatonderwijs gegeven in groep 4?
- Wat wordt er met de kinderen gedaan die een zwakke woordenschat hebben?
- Wat zegt de theorie over woordenschatonderwijs?
- Welke methodieken zijn er en zijn deze eenvoudig te combineren met het huidige lesprogramma?
- Hoe kan ik de kinderen begeleiden in het uitbreiden van hun woordenschat?

Door het lezen van theorie kwam ik er achter dat de viertakt van Verhallen (1994) een bekend instructiemodel is om nieuwe woorden aan te leren. Dit model gaat uit van vier stappen; voorbereiden, semantiseren, consolideren en controleren. Door een analyse van de taalmethode te maken kwam ik tot de ontdekking dat de viertakt was verwerkt in de methode. Maar ook kwam ik door de analyse en de verschillende vragenlijsten¹ tot de ontdekking dat de fase van het consolideren niet voldoende aanbod kwam in de taalmethode. In deze fase worden nieuwe woorden veelvuldig en op een speelse, gevarieerde manier herhaald, waardoor de betekenissen worden vastgezet in het geheugen. Uit handelingsplannen van de leerlingen bleek dat de kinderen met een onvoldoende woordenschat extra consolideeroefeningen kregen met behulp van de software van Taal op Maat. Uit de vragenlijst van de leerlingen (bijlage 3) kwam naar voren dat er niet op een structurele wijze werd gewerkt met de software. Dit alles zorgde er voor dat de kinderen de woordbetekenissen niet

¹ Vragenlijst voor de leerkracht van groep 4 en de intern begeleider (bijlage 1 en 2)

voldoende konden consolideren en dus moeilijk de woorden konden opslaan in het geheugen. Hierdoor ben ik mijn sessies gaan richten op het consolideren van woorden uit de taalmethode. Door de kinderen zelf woorden uit het thema te laten selecteren, kon ik een selectie maken van woorden die extra werden geconsolideerd in de sessies. Brouwer (2009) is van mening dat de kinderen door het zelf selecteren van woorden op een effectieve wijze woordenschatonderwijs krijgen. Het consolideren van de woorden gebeurde door verschillende kleine spelletjes (bijlage 6) en het maken van een woordenmap. Op deze manier waren de kinderen op een speelse, gevarieerde manier veel de woorden aan het herhalen, wat een van de consolideerregels is (van den Nulft e.a. 2008). Ook hebben de kinderen tijdens de sessies gebruik gemaakt van het woordweb uit de klas. Normaal werden de woorden niet in de klas opgehangen, maar tijdens het onderzoek gebeurde dit wel. De kinderen konden de woorden tijdens een spelletje dan opzoeken, de woorden werden weer een keer bekeken en dus sneller opgeslagen in het geheugen (Verhallen 1999).

De laatste belangrijke aanpassing is het gebruik van de software. Door deze op een structurele manier in te zetten, consolideren de kinderen ook binnen de klassensituatie. Deze verschillende aanpassingen hebben er voor gezorgd dat de kinderen allemaal hun woordenschat (passief en actief) hebben vergroot. Dit is duidelijk te zien in figuur 9 (hoofdstuk 4). Door bovenstaande aanpassingen als aanbeveling te geven voor de klas, hoop ik dat de woordenschat van de kinderen de komende tijd vergoot wordt. Verder hoop ik dat ik door mijn onderzoek mijn overige collega's kan motiveren om het huidige woordenschatonderwijs iets aan te passen, waardoor alle kinderen beter woordenschatonderwijs krijgen.

“Het is niet zozeer de methode als wel de aanpak van de individuele leerkracht die er in het onderwijs toe doet!” (van den Nulft e.a. 2008, pagina 196)

Inleiding

Na de afronding van de PABO aan de HR&O ben ik bij de Fontys de opleiding tot gespecialiseerde leerkracht gaan doen. Ik vond dat ik na de Pabo te weinig kennis had om de kinderen in mijn klas goed te kunnen begeleiden. Nu na negen jaar voor de klas, merk ik dat er binnen mijn school steeds minder formatie is om remedial teachers in te zetten. De kinderen zijn dus afhankelijk van de begeleiding van hun eigen leerkracht. Door mijn opleiding als gespecialiseerde leerkracht kan ik veel kinderen ook die extra begeleiding bieden. Ik vond het wel moeilijk om voor verder onderzoek de juiste toetsen af te nemen en daarna ook de juiste middelen te gebruiken en de daarmee de kinderen goed te begeleiden. Door de opleiding als remedial teacher, heb ik in de verschillende modules antwoord gekregen op deze vragen. Door mijn praktijksituatie liep ik nog wel met de volgende gedachte;

“Ik zou graag de woordenschat van de kinderen willen vergroten!”

Waarom had ik deze gedachte? Ik ben inmiddels negen jaar als leerkracht werkzaam op een openbare basisschool in Rotterdam. De school staat in een laag sociaal economische wijk, waar verschillende culturen bij elkaar wonen. Op het gebied van woordenschat scoort liefst 70% van de kinderen onvoldoende. Ik merkte in mijn groep dat kinderen veel moeite hadden met het begrijpen van teksten en lessen. De kinderen waren een boek technisch goed aan het lezen, maar hadden soms geen idee wat er werd bedoeld met sommige woorden. Ook het maken van taallessen gaf vaak problemen. De woorden die nieuw werden aangeboden in de taalmethode, werden na een aantal weken niet voldoende beheerst. Tijdens mijn opleiding als remedial teacher bij Fontys werd het belang van een goede woordenschat bevestigd². Hierdoor heb ik de kans aangegrepen om mijn praktijkonderzoek te richten op woordenschatverwerving.

Het onderzoek vindt plaats in groep 4. Ik kies voor mijn onderzoek vier leerlingen die de komende periode mijn onderzoeksgroep vormen. Door deze kinderen op het gebied van woordenschatonderwijs op een andere manier te begeleiden dan de rest van groep 4, wil ik hun woordenschat vergroten. Ook wil ik naar aanleiding van mijn

² In hoofdstuk 1 kom ik hier op terug.

onderzoek aanbevelingen doen naar de leerkracht van groep 4. Ik hoop dat er dan binnen de klassensituatie op een structurele wijze meer aandacht wordt besteed aan woordenschatverwerving. Een ander doel, op langer termijn, is binnen de gehele school het woordenschatonderwijs aan te passen op een manier die voor leerkrachten niet veel extra tijd kost en waar de kinderen wel hun woordenschat mee vergroten.

Door het lezen van theorie over woordenschatonderwijs (hoofdstuk 2) wil ik er achter komen hoe kinderen woorden leren, welke methodieken er zijn en welke er te combineren zijn met het huidige onderwijs. Van mijn praktijksituatie wil ik weten hoe het huidige woordenschatonderwijs wordt gegeven en hoe de kinderen het woordenschatonderwijs ervaren. Voor mijn persoonlijke ontwikkeling wil ik door het gebruiken van de theoretische achtergrondinformatie mijn onderzoek vooraf kunnen plannen en ook kunnen verantwoorden waarom ik op een bepaalde manier de kinderen ga begeleiden. In hoofdstuk 3 staan de verschillende onderzoeksmethodieken beschreven die ik heb gebruikt. In hoofdstuk 4 worden de methodieken geanalyseerd en in hoofdstuk 5 trek ik mijn conclusies en geef ik aanbeveling voor de groep. In hoofdstuk 6 wordt het onderzoek geëvalueerd.

Hoofdstuk 1 Aanleiding en probleemstelling

In dit hoofdstuk beschrijf ik de aanleiding en de probleemstelling van mijn onderzoek. Hoe ben ik gekomen tot mijn onderzoeksvraag, wat wil ik bereiken met dit onderzoek en op welke vragen hoop ik antwoord te krijgen.

In de module “taalontwikkeling, lees- en spellingproblemen” kwam ik in aanraking met het artikel *Effectief Leesonderwijs* van Kees Vernooy (2007). Hij beschrijft daarin de invloed van woordenschat en vlot lezen op het begrijpend lezen.

Na het lezen van het artikel van Vernooy ben ik geïnspireerd geraakt om mijn onderzoek te gaan richten op woordenschatonderwijs.

$\text{Begrijpend lezen} = [(\text{woordenschat} \times \text{vlot lezen}) \times \text{begrijpend leesstrategieën}]$

Figuur 1 (*Effectief leesonderwijs* - Vernooy 2007)

In mijn praktijk, een openbare basisschool met 167 leerlingen, heeft ongeveer 70%³ van de leerlingen problemen op het gebied van woordenschat. Dit kan onder andere komen door de grote verscheidenheid aan culturele achtergronden, de Nederlandse taal als tweede taal hebben, lage sociaal economische gezinsomstandigheden hebben en/ of een laag opleidingsniveau van de ouders. Volgens Stahl (2002) beschikken kinderen uit taalrijke milieus op 3-jarige leeftijd over vijf keer zoveel woorden dan kinderen uit kansarme groepen. Sinds het schooljaar 2009-2010 staat het verbeteren van het begrijpend lezen centraal binnen onze school. Omdat woordenschat in hoge mate het begrijpend lezen beïnvloedt (Vernooy 2007) richt ik mij tijdens dit onderzoek op woordenschatonderwijs binnen mijn school.

³ 70% van de leerlingen behaalde een D / E score op de laatste twee afnames van de Cito LOVS woordenschattoets. De nieuwe versie van woordenschat LOVS is nog niet bekeken door de COTAN (De Commissie Test Aangelegenheden)
Ik ben mij ervan bewust dat de oude Cito woordenschattoets (1996) niet voldoende betrouwbaar is bevonden door de COTAN beoordeling 2002.

§ 1.1 Wat is er al gerealiseerd?

In het schooljaar 2008-2009 is er een nieuwe taalmethode⁴ aangeschaft, het woordenschatonderwijs is hierin verwerkt. Tijdens het uitzoeken van deze methode is er niet specifiek gelet op woordenschatonderwijs.

Bij de methode zit ook een softwarepakket met woordenschatoefeningen. De software sluit aan bij de thema's in het boek. Niet iedere leerkracht zet echter de software consequent in. Sommige leerkrachten werken met woordenschatstencils⁵. De wijze waarop deze stencils worden behandeld is verschillend.

Groep 4 bestaat uit 26 leerlingen met ouders afkomstig uit verschillende landen (waaronder Nederland, Marokko, Kaapverdië, Turkije, Suriname en China). De kinderen scoren het zwakst op het gebied van begrijpend lezen en woordenschat.

§ 1.2 Wat wil ik bereiken en wanneer ben ik tevreden?

Mijn uiteindelijke doel is een verandering in de school teweeg te brengen met betrekking tot woordenschatonderwijs. Dit doel is niet binnen mijn huidige onderzoek te realiseren. Wel wil ik met mijn onderzoek bereiken dat de testgroep (4 leerlingen uit groep 4) extra begeleiding krijgt, waardoor hun woordenschat wordt vergroot en zij beter scoren op de methodegebonden en CITO toetsen.

Verder ben ik tevreden met het onderzoek als ik naar aanleiding van het werken met dit groepje kinderen aanbevelingen kan doen naar de klassensituatie, in dit geval groep 4.

Ik hoop dat er uiteindelijk binnen de klassensituatie op een structurele wijze meer aandacht kan worden gegeven aan woordenschatverwerving. Ik wil dat de kinderen hun woordenschat met plezier blijven vergroten en de leerkrachten niet veel extra tijd kwijt zijn aan het organiseren van de lessen.

§1.3 Doelen van het onderzoek en de onderzoeksvraag

De school wil het woordenschatonderwijs op een andere manier vormgeven, zodat er minder uitval is op CITO LOVS woordenschat.

Ik wil de woordenschat van de kinderen in groep 4 vergroten, zodat er minder uitval is op de CITO LOVS woordenschattoets en de methodegebonden toetsen.

Dit kan alleen als het woordenschatonderwijs binnen de groep verbetert.

⁴ Taal op Maat, Wolters-Noordhoff (2004)

⁵ Oefenen met taal – woordenschat, Ajodakt (1997)

Door met een klein groepje kinderen te kijken op welke wijze er veranderingen kunnen worden aangebracht in het huidige woordenschatonderwijs, kan ik aanbevelingen doen naar de klas. Op langere termijn kan ik ook aanbevelingen doen naar de rest van het team.

Het doel van het onderzoek

Hoe kan ik de woordenschat van de leerlingen uit groep vier uitbreiden?

Het doel in het onderzoek

Op welke manier kan ik verbetering aanbrengen in het woordenschatonderwijs in groep 4? Met als uiteindelijke doel; de school bekwamen in het doelgericht aanbieden van woordenschatonderwijs.

Onderzoeksvraag:

Hoe kan ik het woordenschatonderwijs in groep 4 verbeteren? Dit met als doel de begeleiding in de woordenschatverwerving te verbeteren en de woordenschat van de kinderen uit te breiden.

Om antwoord te krijgen op mijn onderzoeksvraag wil ik eerst antwoord krijgen op de volgende deelvragen.

1. Op welke wijze leren kinderen nieuwe woorden?

1a Wat betekent dit voor kinderen met een lage woordenschat of NT2⁶ kinderen?

2. Op welke wijze wordt er nu woordenschatonderwijs gegeven in groep 4?

2a In hoeverre wordt de instructie gegeven zoals aangegeven in de methode?

2b Wat wordt er buiten de methode om gedaan aan het vergroten van de woordenschat?

3. Wat wordt er nu gedaan met de kinderen die een zwakke woordenschat hebben?

3a Wanneer spreken wij op de school van een zwakke woordenschat?

3b In hoeverre zijn de CITO toetsen woordenschat betrouwbaar?

3c Zijn er handelingsplannen voor de leerlingen die uitvallen op de toetsen en hoe zien ze eruit?

⁶ Nederlands als tweede taal

3d Welke maatregelen worden er nu getroffen om de woordenschat te vergroten?

3e Hoe ervaren de kinderen hun problemen en de hulp die er momenteel wordt geboden?

4. Wat zegt de theorie over woordenschatonderwijs?

4a In hoeverre zijn er methodieken die makkelijk te combineren zijn met het huidige lesprogramma?

4b Kan een aanpassing in het woordenschatonderwijs ervoor zorgen dat de woordenschat uitgebreid wordt?

5. Hoe kan ik de kinderen begeleiden in het uitbreiden van hun woordenschat? Wat heb ik (als remedial teacher) nodig om de orthodidactische competentie⁷ in de omgang met de leerling te kunnen verbeteren met betrekking tot woordenschatonderwijs?

⁷ Orthodidactische competentie (volgens LBRT Koersplan 2006)

Hoofdstuk 2 Theoretische onderbouwing

In dit hoofdstuk beschrijf ik een theoretisch kader, toegespitst op mijn onderzoeksvraag.

Hoe kan ik het woordenschatonderwijs in groep 4 verbeteren? Dit met als doel de begeleiding in de woordenschatverwerving te verbeteren en de woordenschat van de kinderen uit te breiden.

§2.1 Noodzaak van woordenschatontwikkeling

Het ontbreken van een goede woordenschat is één van de cruciale factoren waardoor kinderen uit risicogroepen dikwijls mislukken in het onderwijs. (Vernooy 2003⁸)

Op welke wijze is woordenschat nu zo belangrijk? Verhallen (1999) omschrijft woordenschatverwerving als de belangrijkste deeltaak van een taal leren en als een belangrijk middel om goed te kunnen communiceren en leren. *“Bij het overdragen en begrijpen van boodschappen zijn woorden essentieel”⁹.*

Wentink e.a. (2004) vinden woordenschat belangrijk voor het technisch lezen.

“Zwakke lezers hebben over het algemeen een kleinere woordenschat, daardoor verloopt het proces van woordherkenning moeizamer”¹⁰. Van der Leij (2003) deelt deze mening; *“Een kleine woordenschat belemmert het aanleren van de leestechiek”¹¹.* Hij is van mening dat er in het stadium van het aanvankelijk lezen veel aandacht is voor leestechiek. Maar ook zeker het begrijpen van teksten heeft invloed op de leesontwikkeling. Woordenschat geeft namelijk herkenning aan een woord na het omzetten van de letters in klankvormen. Volgens Bouwers en van Goor (1997) is voldoende woordenschat één van de voorwaarden, naast vlot decoderen en luisteren, om tot begripend lezen te kunnen komen.

We kunnen concluderen dat kinderen woordenschat nodig hebben om te kunnen profiteren van onderwijs. Het verrijken van woordenschat is van invloed op het volgen van gesproken taal van de leerkracht en het begrijpen van geschreven teksten.

⁸ Vernooy JSW - *Een goede woordenscha* , pagina 38

⁹ Verhallen e.a. - *Woorden leren woorden onderwijzen*, pagina 22

¹⁰ Wentink e.a. - *Protocol leesproblemen en dyslexie voor groep 1-4*, pagina 139

¹¹ Van der Leij - *Leesproblemen en dyslexie*, pagina 62

§ 2.2 Woorden leren

Om woordenschatverwerving op een goede manier te kunnen onderwijzen is het van belang om te weten op welke manier er woorden geleerd worden.

Over het algemeen leren kinderen de betekenis van woorden op een indirecte manier van dagelijkse ervaringen met gesproken en geschreven taal. Bijvoorbeeld door het luisteren en praten met ouders en andere mensen in hun omgeving. Dit gebeurt al op vroege leeftijd.

Op het moment dat kinderen gaan lezen, worden de opgedane woorden opgeslagen bij de aanwezige woorden die door de dagelijkse ervaringen zijn opgedaan (Vernooy 2003).

In de literatuur wordt veel gesproken over labelen, concepten en netwerkopbouw in het mentale lexicon om woorden te leren. H.Strating beschrijft in “Taalpilots Paper Woordenschat” (2009) dat woorden bestaan uit taaleenheden en denkeenheden. Kinderen leren in hun eerste levensjaren verschillende woorden. De woorden zijn dan nog een soort van woordkaarten die op dingen of acties om de kinderen heen geplakt zijn. De taaleenheden van een woord zijn bijvoorbeeld de letters en/ of klanken van het woord k/aa/s. Dit wordt ook wel een woordlabel genoemd.

Kinderen komen vanaf hun tweede jaar steeds meer “bekende” woorden tegen, maar in verschillende contexten. Ze leren dat kaas niet alleen een dun plakje is, maar ook een groot, geel stuk kan kaas zijn.

Voor kinderen in deze fase verschuift het accent van het labelen naar het onderzoeken en achterhalen van de gemeenschappelijkheid van de betekenis. Er worden concepten gevormd, dit zijn de denkeenheden of betekenissenmerken van een woord.

Er wordt in het concept steeds meer kennis opgeslagen. Alle kennis komt samen onder het woordlabel.

De woorden worden opgeslagen in een netwerk. Dit netwerk in het mentale lexicon kunnen wij vergelijken met een web vol knooppunten.

§2.3 Nederlands als tweede taal

Kinderen die Nederlands als tweede taal leren kunnen dit via twee routes doen (Kuiken e.a. 2005):

- *Een nieuw Nederlands woord voor een bekend begrip uit de moedertaal.*
Hierbij hoeft alleen de nieuwe klankvorm voor het reeds bekende concept geleerd te worden. Er zijn echter weinig woorden die letterlijk hetzelfde betekenen. Maar het leren van een dergelijk woord is relatief makkelijker, omdat het kind op basis van zijn woordkennis in zijn eigen taal al een globaal idee heeft van de achterliggende betekenis.
- *Een nieuw Nederlands woord voor een nieuw begrip.*
Dit concept is dus nog niet in de eerste taal verworven. Hierbij verschilt de route in principe niet van die van eentalige kinderen. Het woord, de achterliggende betekenis en de verbindingen met andere woorden moeten van voren af aan geleerd worden.

Uit figuur 3 (Vermeer 2005) kunnen we aflezen dat kinderen die van huis uit een andere taal spreken beginnen met een achterstand.

	4 jr.	6 jr.	8 jr.	10 jr.	12 jr.
Nederlands	3000	4500	6000	11000	17000
Turks/Marok.	1000	2600	4200	6000	10000

Figuur 3: Vergelijking van de geschatte receptieve woordenschat van Nederlandse en allochtone kinderen in het basisonderwijs.

Eentalige leerlingen breiden hun woordenschat met 1000 tot 2000 woorden per jaar uit. Dat zijn 3 tot 7 woorden per dag. Anderstalige kinderen moeten bij de uitbreiding een inhaalslag maken en dat terwijl ze door hun geringere woordenschat al minder gemakkelijk nieuwe Nederlandse woorden leren. De woordkennis bij allochtone kinderen is over het algemeen minder diep, dan die van hun Nederlandse klasgenoten. Hierdoor blijven deze leerlingen op het gebied van betekenis toevoeging achter. Kuiken beschrijft dat allochtone leerlingen aan veel gewone woorden veel minder betekenisaspecten geven. Ook zijn de betekenisomschrijvingen minder abstract. Hierbij komen verwijzingen naar diepere betekenislagen naar verhouding veel minder vaak voor dan bij Nederlandstalige kinderen. Deze hiërarchische betekenisverbindingen en het kunnen leggen hiervan zijn echter wel voorwaarde

voor het kunnen lezen van teksten, bijvoorbeeld zaakvakteksten. Leerkrachten moeten dus rekening houden met het feit dat allochtone leerlingen minder woorden kennen, maar zeker ook met het idee dat zij de woorden minder goed verworven hebben. Daarom moeten leerkrachten zich voortdurend afvragen of de leerlingen de woorden wel goed genoeg kennen om een tekst of les te kunnen volgen en begrijpen (Kuiken e.a. 2005).

§2.4 Woorden onderwijzen

Woorden leren kan de hele dag, op school, thuis of tijdens het spelen. Voor dit onderzoek kijk ik naar de schoolwoordenschat en de wijze waarop er in de klas woorden onderwezen kunnen worden.

Er zijn op school twee situaties waarin woorden geleerd kunnen worden. We spreken van incidentele woordleersituaties en intentionele woordleersituaties (Huizenga 2005)

Bij een incidentele woordleersituatie kom je toevallig een nieuw woord tegen. Dit kan bijvoorbeeld in een leesboek, tijdens de les van een zaakvak of door een kringgesprek.

Bij een intentionele woordleersituatie ben je systematisch en planmatig bezig met het aanleren van woorden.

In de afgelopen jaren is er steeds meer bekend over het onderwijzen van woordenschat. Belangrijk hierbij is dat de leerkracht systematisch volhoudt. Uit Amerikaans onderzoek blijkt dat intentioneel woordenschatonderwijs uiteindelijk leidt tot grote verbetering op woordenschattoetsen en begripvondleestoetsen (Mc Laughlin 2000). Een 'robuuste' instructie heeft het grootste leereffect (Beck e.a. 2002). Bij robuuste instructie worden betekenissen expliciet uitgelegd en in een duidelijke context geplaatst. Voor het leren van woordbetekenissen en verbetering van leesbegrip is het namelijk niet voldoende om de betekenis vluchtig te behandelen. Nation (2001) en Graves (2006) zijn van mening dat een rijke instructie wel effect heeft, maar niet noodzakelijk is. Als het om versnelling van woordenschatonderwijs gaat is ook vluchtig behandelen noodzakelijk.

Vernooy beschrijft vier voorwaarden die nodig zijn bij het effectief stimuleren van woordenschat (2003). Bewustwording, brede aanpak, vlot leren lezen en goede

methodes op school. In een brede aanpak staat de doelgerichte, directe aandacht voor het aanleren van woorden centraal. Het gaat dan om:

1. Instructie van woordenschat, ook de woordenschat binnen de zaakvakken

Hierbij zou de viertakt van Verhallen (1994) ook gebruikt kunnen worden.

Door het langdurig en in de 'diepte' aanbieden van veel voorkomende woorden kan volgens Pressley (2002) de woordenschat en daarmee het begrijpend lezen worden verbeterd.

2. Pre-teaching

Aan het begin van elke les aandacht besteden aan enkele kernwoorden uit een tekst.

3. Nieuwe woorden met voorkennis verbinden

Leerlingen leren woorden het best wanneer er een verbinding gelegd wordt met woorden die ze al kennen.

4. Indirecte blootstelling aan veel woorden

Denk hierbij aan rijke 'taalcontexten'. Voorlezen als instrument voor woordenschatontwikkeling. Veel praten over woorden en lezen over allerlei verschillende onderwerpen. Kienstra (2003) is van mening dat een stimulerende leeromgeving de basis vormt voor woordenschatonderwijs. Dit is één van de elementen waaruit goed woordenschatonderwijs zou moeten bestaan.

Kienstra benoemt ook twee andere punten. Betekenisvolle taalactiviteiten en de evaluatie van de activiteiten door de leerkracht. Ook het controleren d.m.v. het afnemen van toetsen hoort hierbij. Net als in het model van Verhallen (1994)¹².

Bij de taalactiviteiten van Kienstra (2003) ligt de nadruk op de balans tussen de leerkrachtgestuurde en de leerling-gestuurde activiteiten. De leerlingen moeten betrokken zijn bij hun eigen leerproces het gaat om actief leren. Hiermee deelt zij de mening van Vernooy (2003) die als laatste punt voor een brede aanpak heeft:

¹²Dit model wordt later in het hoofdstuk beschreven.

5. Strategieën aanleren voor het omgaan met onbekende woorden

Zelf leren omgaan met onbekende woorden hoort ook bij een brede aanpak. Het is van belang dat kinderen bijvoorbeeld tijdens het lezen van een tekst zichzelf vragen gaan stellen en zich daardoor gaan afvragen of ze de woorden die ze lezen wel begrijpen.¹³

§2.5 De viertakt van Verhallen (1999)

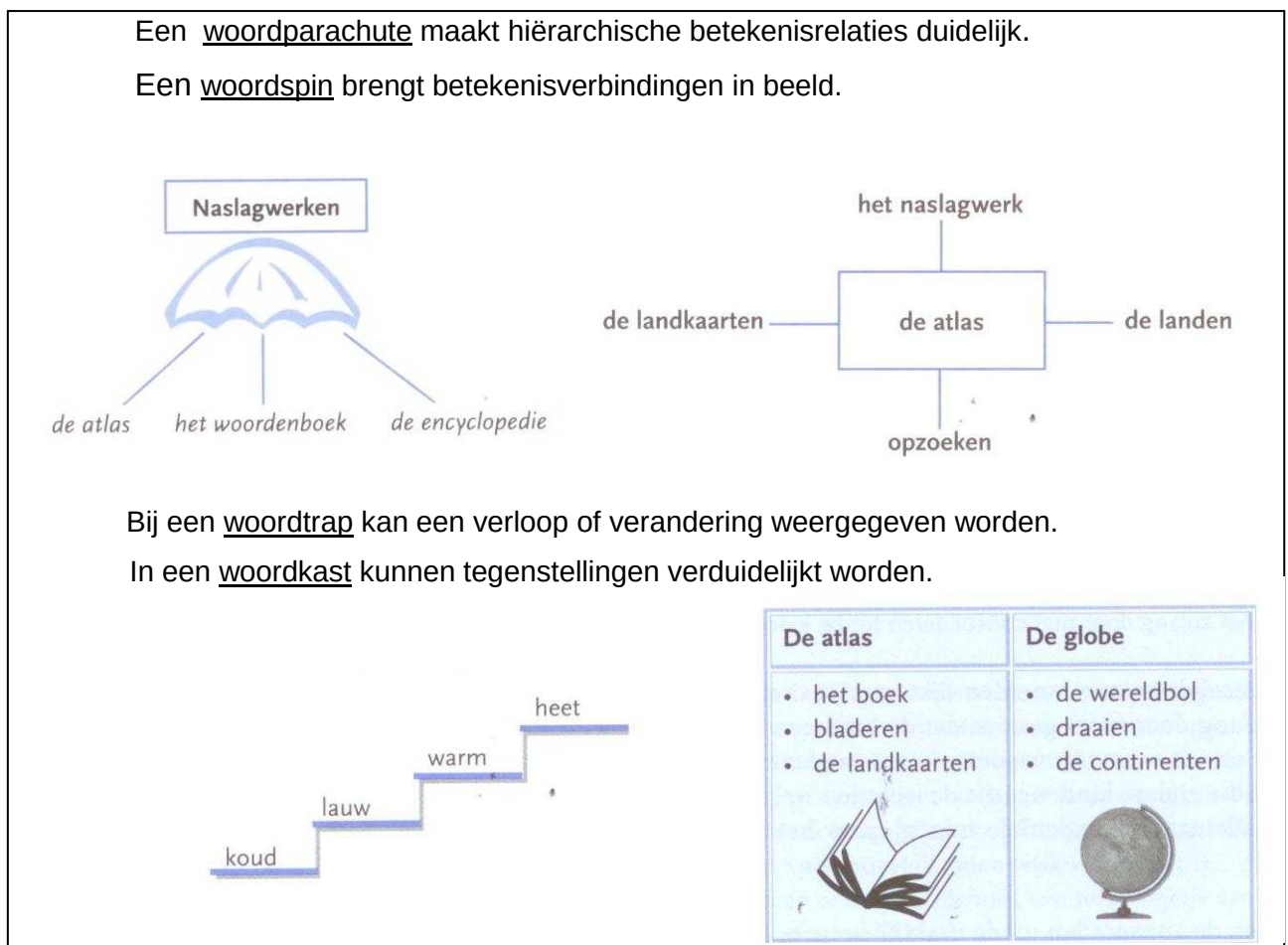
Vanuit bovenstaande handvatten wordt er in de literatuur veelvuldig verwezen naar het didactisch (instructie) model 'de viertakt' van Verhallen(1999). Omdat ik in mijn onderzoek ga werken met dit didactische model wil ik in dit hoofdstuk er wat verder op in gaan. Het model bestaat uit vier stappen (figuur 4). Bij het voorbereiden activeer je de voorkennis van de kinderen en maak je ze betrokken. Daarna leg je het woord uit, je geeft de betekenis van het woord (semantiseren). De stappen die tijdens het semantiseren gevolgd worden zijn; uitleggen, uitbeelden, uitbreiden. Tijdens deze 'vier uitjes' komt de robuuste instructie weer terug (Beck e.a. 2002)

1. voorbereiden2. semantiseren3. consolideren4. controleren

Figuur 4 Viertakt van Verhallen (1999)

De vier 'uitjes', behorend bij het semantiseren, zorgen voor brede woordenschatverwerving, maar ook voor conceptuitbreiding. In de brochure *Meer en beter woorden leren* (Verhallen 2009) wordt er over een vierde stap gesproken 'uitproberen'. Hierbij horen de technieken om kennis actief te verwerken en beter te begrijpen. Webbing en mapping zijn effectief (Barton e.a. 1989) Bij webbing gaat het om het leggen van betekenissen van woorden. Mapping gaat nog iets verder; de woorden worden gegroepeerd en weergegeven in een map. Geschikte middelen zijn de woordparachute, woordspin, woordtrap en de woordkast (van den Nulft e.a. 2008), figuur 5.

¹³ Vragen bij een onbekend woord (Vernooy 2003): Ken ik dit woord? Moet ik weten wat dit woord betekent om te begrijpen wat ik lees? Wat weet ik al over het woord? Verwijst het woord ergens naar? Kan ik aan delen van het woord betekenis verlenen? Hoe kan ik aan meer informatie over het woord komen?

Figuur 5: Verschillende vormen van webbing en mapping (van den Nulft 2008).

Omdat kinderen niet in één keer een woordbetekenis opslaan in hun mentale lexicon, moet het woord en zijn betekenis meerdere keren (6 tot 8 keer, Vernooy 2003) worden herhaald. Bij het consolideren, de derde stap in de viertakt is het belangrijk dat het consolideren pas op houdt als het kind het woord kent. Het consolideren moet op een gevarieerde en speelse manier gebeuren en de woorden moeten zichtbaar aanwezig zijn.

Na het consolideren moet er gecontroleerd worden. Je kunt op verschillende niveaus en manieren controleren of het kind het woord kent.

Er kan controle plaatsvinden tijdens het consolideren bv door gerichte observatie, maar er kan ook d.m.v. een toets controle plaatsvinden. We moeten bij de controle onderscheid maken tussen het actief en passief kennen van de woordvorm. Ook is er conceptueel nog een verschil in woordkennis, namelijk oppervlakkige en diepe woordkennis. Om in de praktijk zo precies te werk te gaan is moeilijk.

Het schema (figuur 6) van Beck, McKeown & Kucan (2002) maakt het controleren van woorden in één oogopslag overzichtelijk.

Passief-----→ Actief

Oppervlakkig-----→ Diep

Woord	Kent het woord niet	Heeft het woord gezien of gehoord	(Her)kent het woord in een bepaalde context	Kent het woord goed, kan het woord verklaren en gebruiken.
-------	---------------------	-----------------------------------	---	--

Figuur 6: Controleren van woordkennis (Beck e.a. 2002)

§2.7 Kritische blik

De viertakt heeft vooral tot doel 'diepe woordkennis' te ontwikkelen (Vernooy 2003).

Bij het didactische model van Verhallen koppelen we dus woorden aan andere woorden. Hoe meer woorden wij in het netwerk plaatsen hoe meer betekenis- en gebruikaspecten van een woord met elkaar in verbinding staan. Het zijn al die verschillende associaties bij woorden die ervoor zorgen dat we de precieze en juiste betekenis leren en het woord in de juiste context leren gebruiken.

De hiërarchische relaties tussen woorden zijn belangrijk voor de verdieping van woordkennis. Zij maken generalisaties mogelijk (zalm en paling staan in hiërarchische relatie tot vis).

Deze relaties zouden volgens o.a. Verhallen ook van belang zijn bij de opslag en organisatie van woordbetekenissen in het mentale lexicon. Uit onderzoek is gebleken dat de hiërarchische relaties geen meerwaarde zijn voor een goed woordbegrip in vergelijking tot het aanbieden van woorden in thematische en associatieve relaties (Rhoer en Vermeer 2005).

Brouwer (2009) geeft aan dat het hanteren van de viertakt of het aanbieden van veel woorden geen garantie geeft voor effectief woordenschatonderwijs. Bij effectief woordenschatonderwijs moet je werken aan brede woordenschatkennis (veel woorden leren kennen) en de diepe woordenschatkennis (bij een woord veel woordbetekenissen leren).

Hij pleit ervoor om de kinderen zelf te laten aangeven welke woorden de kinderen een beetje of niet kennen. Als er veel woorden aangeboden worden die kinderen al beheersen, kunnen er geen nieuwe betekenisrelaties bij worden geleerd. Er is dan geen sprake van effectief woordenschatonderwijs.

Uitgeverij Zwijsen deelt deze mening en heeft het computerprogramma “Woordenschat” ontwikkeld. In dit programma staat het leren van woorden en het *leren* leren van woorden centraal. Daarnaast ligt ook de nadruk op de eigen leerroute van kinderen. De leerling geeft zelf aan of hij een woord wel of niet kent. Woorden in de categorie ‘ken ik al’ worden in spelvorm getoetst om na te gaan of de leerling die woorden ook daadwerkelijk kent. Beheerst een leerling een woord niet voldoende verdwijnt het woord als nog naar de categorie ‘ken ik niet’. In deze categorie worden spelletjes gedaan om de leerling de betekenis van de woorden te leren. Uit onderzoek van L. Corstiaensen (2007) blijkt dat het programma “Woordenschat” zeer effectief is. Het laat kinderen actief bezig zijn met woorden in een contextvolle omgeving. Door de eigen leerroute van de kinderen blijkt dat de kinderen minder tijd nodig hebben om tot eenzelfde uitbreiding van woordenschat te komen dan met andere woordenschatprogramma’s.

Hoofdstuk 3 Onderzoeksmethodologie

In dit hoofdstuk geef ik een beschrijving van de methodieken die ik gebruik om antwoord te krijgen op mijn onderzoeksvraag.

Hoe kan ik het woordenschatonderwijs in groep 4 verbeteren? Dit met als doel de begeleiding in de woordenschatverwerving te verbeteren en de woordenschat van de kinderen uit te breiden.

Ik heb voor mijn onderzoek een cyclische onderzoeksvorm gekozen. In mijn casestudy beschrijf ik het gehele behandelingsproces; het probleem, plan van aanpak, de uitvoering en de resultaten (PDCA)¹⁴. Tijdens het onderzoek werk ik met vier leerlingen uit groep 4. De kinderen zijn gekozen omdat het leerlingen zijn die onvoldoende scoren op zowel de methodegebonden toetsen als de CITO LOVS woordenschat. De leerlingen blijven in dit individugerichtonderzoek als individuen herkenbaar (Harinck 2009).

Ik zal eerst beschrijven op welke manier ik antwoord denk te krijgen op mijn deelvragen. Vervolgens zal ik in dit hoofdstuk de eerste stap van mijn onderzoek beschrijven (het plan vanuit PDCA). Ik heb de deelvragen per onderzoeksmethode geclusterd. De nummering verwijst naar de deelvragen genoemd in hoofdstuk 1.

§3.1 Verschillende methodieken

Door theorie te lezen over woordenschatverwerving en de didactiek krijg ik antwoord op de volgende deelvragen:

1.Op welke wijze leren kinderen nieuwe woorden?
1a Wat betekent dit voor kinderen met een lage woordenschat of NT2 kinderen?
4.Wat zegt de theorie over woordenschatonderwijs
4a. In hoeverre zijn er methodieken die makkelijk te combineren zijn met het huidige lesprogramma?
4b. Kan een aanpassing in het woordenschatonderwijs ervoor zorgen dat de woordenschat uitgebreid wordt?
5.Hoe kan ik de kinderen begeleiden in het uitbreiden van hun woordenschat?

¹⁴ PDCA= Plan, Do Check, Act (Harinck 2009)

Aan de hand van de gelezen theorie en de antwoorden op deelvragen, ga ik met de onderzoeksgroep aan het werk. In hoofdstuk 3.3 (plan van aanpak) is te lezen op welke manier ik met de kinderen ga werken.

Het tweede middel waar ik voor mijn onderzoek gebruik van maak zijn drie verschillende vragenlijsten¹⁵. De eerste is voor de leerkracht van groep 4 met als doel te achterhalen op welke manier er in groep 4 woordenschatonderwijs wordt gegeven. De tweede vragenlijst is voor de intern begeleider. Het doel van deze vragenlijst is; ik wil weten hoe wij op school omgaan met kinderen die onvoldoende scoren op woordenschat. De laatste vragenlijst is voor de leerlingen uit mijn onderzoeksgroep. Ik wil weten hoe zij hun problemen op het gebied van woordenschat en de begeleiding die ze krijgen ervaren. Hieronder staan de deelvragen geclusterd per vragenlijst. De nummering komt overeen met de deelvragen in hoofdstuk 1.3.

Vragenlijst 1 voor de leerkracht van groep 4

2. Op welke wijze wordt er nu woordenschatonderwijs gegeven in groep 4?
2a In hoeverre wordt de instructie gegeven zoals aangegeven in de methode?
2b Wat wordt er buiten de methode om gedaan aan het vergroten van de woordenschat?

3. Wat wordt er nu gedaan met de kinderen die een zwakke woordenschat hebben?
3d Welke maatregelen worden er nu getroffen om de woordenschat te vergroten?

Vragenlijst voor de intern begeleider

3a Wanneer spreken wij op school van een zwakke woordenschat?
3b In hoeverre zijn de toetsen die er gebruikt worden betrouwbaar?
3c Zijn er handelingsplannen voor de leerlingen die uitvallen op de toetsen en hoe zien ze eruit?

¹⁵ *Vragenlijst leerkracht: Bijlage 1

* Vragenlijst intern begeleider: Bijlage 2

* Vragenlijst leerlingen: Bijlage 3a,b,c,d

Vragenlijst voor de onderzoeksgroep

3e Hoe ervaren de kinderen hun problemen en de hulp die er momenteel wordt geboden?

Ik heb gekozen voor het maken van gestandaardiseerde vragenlijsten¹⁶ omdat een vragenlijst zich goed leent voor het achterhalen van een mening of ervaring (Harinck 2009).

Bij de vragenlijst voor de leerlingen heb ik er voor gekozen de kinderen te laten antwoorden met nee/ soms/ ja. Dit om te zorgen voor heldere en consistente antwoordmogelijkheden.

Ik let bij het maken van de vragenlijsten op de formulering, de volgorde en indeling en de lengte van de vragenlijst (Harinck 2009).

Als laatste onderzoeksmethodiek maak ik een analyse van de taalmethode. Door deze specifiek te bekijken op het onderdeel woordenschat en door het bestuderen van artikelen over woordenschat binnen de methode Taal op Maat wil ik de volgende deelvraag kunnen beantwoorden:

2a Wat wordt er aan woordenschat aangeboden binnen de taalmethode?

§3.2 Reflectie

Met behulp van de kwaliteitskaarten van www.taalpilots.nl en 'de persoonlijke route' uit het boek "Met woorden in de weer" (van den Nulft e.a. 2008) wil ik mijn persoonlijke route vastleggen met betrekking tot het geven van woordenschatonderwijs. Ik heb hiervoor gekozen omdat ik op deze manier een duidelijk beeld krijg over mijn competentie om kinderen met een onvoldoende woordenschat goed te kunnen begeleiden. Ik maak een verslag van mijn persoonlijke route binnen het gegeven van woordenschatonderwijs. Dit verslag komt terug in hoofdstuk 6 van dit onderzoek.

5 Hoe kan ik de kinderen begeleiden in het uitbreiden van hun woordenschat?

¹⁶ Ik heb gebruik gemaakt van het schema "aandachtspunten bij het beoordelen/ontwerp van een instrument". (Harinck 2009- bladzijde 112)

§3.3 Plan van aanpak

Na de analyse van de taalmethode en het afnemen van de vragenlijsten ga ik meer gegevens verzamelen van mijn onderzoeksgroep. De groep bestaat uit vier leerlingen uit groep 4. Deze leerlingen noem ik leerling 1,2,3 en 4. De onderzoeksgroep bestaat uit twee jongens en twee meisjes. De ouders van de leerlingen zijn afkomstig uit Marokko. In de thuissituatie wordt er Arabisch en (gebrekkig) Nederlands gesproken. De leerlingen hadden een onvoldoende score op de laatste CITO LOVS (midden groep 4). Om een duidelijker beeld te krijgen van de woordenschatontwikkeling van de kinderen neem ik de Taaltoets Alle Kinderen¹⁷ af. Van de TAK neem ik de onderdelen passieve woordenschat en woordomschrijving af. Bij het afnemen van de receptieve taak (passieve woordenschat) moet de leerling uit vier plaatjes het gevraagde woord aanwijzen. Bij het afnemen van de productieve taak (woordomschrijving) wordt de leerling gevraagd om een omschrijving te geven van afzonderlijke woorden. De resultaten beschrijf ik verder in hoofdstuk 4. Naast het afnemen van de TAK maak ik van het laatst aangeboden thema uit de methode een woordenschattoets, een curriculumafhankelijke toets¹⁸. Het is belangrijk een passende toetsvorm te kiezen, afhankelijk van het verwachte kennisniveau en het gestelde leerdoel (Verhallen 2009). Ik wil weten of de themawoorden¹⁹ die centraal staan in het thema voldoende beheerst worden (zowel actief als passief). Na het verzamelen van de verschillende gegevens ga ik met de vier leerlingen buiten de klas aan het werk.

Ik ga werken vanuit de viertakt van Verhallen (1999). Zoals in hoofdstuk 2 beschreven is, is dit een bekend didactisch model om woorden aan te leren. Vanuit verschillende bronnen wordt er verwezen naar deze viertakt (Vernooy 2003, Huizenga 2005). Ik kies er voor om te werken met de themawoorden uit de taalmethode. Omdat ik buiten de klas aan het werk ben met de kinderen, kan het verwarrend zijn om een heel ander thema te kiezen. Wel laat ik de kinderen vooraf zelf een selectie maken van de woorden²⁰. In één week begeleid ik de kinderen twee of drie keer twintig minuten. Er worden dan één of twee woordclusters

¹⁷ Taaltoets Alle Kinderen (TAK) – Verhoeven e.a. (2001)

¹⁸ Een curriculumafhankelijke toets meet of de aangeboden woorden (bijvoorbeeld uit de methode) beheerst worden (Verhallen e.a. 2009).

¹⁹ Er zijn verschillende niveaus van woordkennis (van den Nulft 2008). Ik controleer de passieve en actieve kennis van de woordvorm. Niet de oppervlakkige of diepe woordbetekenis.

²⁰ Brouwer is van mening dat er bij het kiezen van woorden rekening gehouden moet worden met de verschillen tussen de kinderen. Hij gebruikt daarvoor een selectieblad waarop de kinderen zelf invullen: Welk woord ken je? Welk woord ken je een beetje? Welk woord ken je niet? (Brouwer 2009)

geconsolideerd²¹. Om de kinderen ook te laten werken aan hun woordenschatuitbreiding binnen de klas gaan ze gedurende de periode van het onderzoek drie keer per week werken met het woordenschatprogramma²² behorende bij de methode Taal op Maat. Omdat de kinderen tijdens dit onderzoek maar twee of drie momenten per week met mij werken aan intentionele woordenschatuitbreiding, wil ik de kinderen ook strategieën aanleren voor het omgaan met onbekende woorden (Vernooy 2003)²³. Op deze manier kunnen de kinderen ook binnen de klas werken aan hun woordenschatuitbreiding (incidentele woordenschatuitbreiding). In bijlage 4 is het handelingsplan te vinden, daarin staan alle doelen beschreven.

§3.6 Triangulatie, validiteit en betrouwbaarheid

Door het afnemen van verschillende toetsen krijg ik een betrouwbaar beeld van mijn onderzoeksgroep. De oude CITO woordenschattoets is door de COTAN niet betrouwbaar bevonden. Van de afgenomen CITO woordenschattoets LOVS zijn nog geen gegevens bekend. Daarom heb ik ervoor gekozen om de TAK af te nemen. De verschillende instrumenten zijn valide, er wordt gemeten wat ik wil weten. Door meerdere instrumenten te gebruiken bij verschillende gegevensbronnen, krijg ik vanuit diverse richtingen een duidelijk beeld van het woordenschatonderwijs binnen mijn groep en school. Ik heb leerlingen, de leerkracht van groep 4 en de intern begeleider vragen gesteld over het woordenschatonderwijs. Verder ga ik in gesprek met mijn critical friends. Doordat zij vragen stellen, mij wijzen op onduidelijkheid en mij om verheldering vragen, blijf ik kritisch kijken naar mijn onderzoek.

§3.7 Ethische kwesties

Ik heb er voor gezorgd dat de directie en mijn collega's op de hoogte zijn van mijn onderzoek. Zij steunen mij en zij kunnen zich vinden in het gekozen onderwerp. Mijn duocollega heeft toegestemd in het onderzoek. Er zullen naar aanleiding van het onderzoek misschien wat aanpassingen kunnen komen in het taalonderwijs en daar

²¹ Start met het aanbieden van twee of drie woordclusters per week. Sta je niet elke dag voor een groep, dan is het aantal minder (van den Nulft 2008).

²² Bij het onderdeel woordenschat binnen de software verdiepen de kinderen hun beheersing van de woorden door middel van oefeningen en leren ze die toepassen (Taal op Maat 2004).

²³ Leerlingen moeten leren om zelf effectief om te gaan met onbekende woorden. Dit doen zij door zichzelf vragen te stellen tijdens het lezen en zich af te vragen of ze de woorden wel begrijpen (Vernooy 2003). De soorten vragen staan beschreven in hoofdstuk 2, voetnoot 6.

krijgt zij ook mee te maken. Ook mijn stagiaire is op de hoogte. Door haar komst krijg ik tijd om met mijn onderzoeksgroep te werken.

Ik zal gedurende mijn onderzoek toestemming vragen aan de betrokkenen en de gegevens anonimiseren. De beschreven resultaten zullen gebaseerd worden op transparante en navolgbare gegevens. Ik zal tijdens mijn onderzoek samenwerken met mijn directe collega. Wij hebben overleg op welke manier de kinderen uit de onderzoeksgroep ook binnen de klas kunnen werken aan de uitbreiding van hun woordenschat.

Hoofdstuk 4 Data analyse en resultaten

In dit hoofdstuk presenteer ik de resultaten van mijn onderzoeksmethodieken. De toetsen die zijn afgenomen bij mijn onderzoeksgroep, de uitkomsten van de vragenlijsten en de conclusies uit de analyse van de taalmethode Taal op Maat. Verder beschrijf ik mijn sessies met de kinderen naar aanleiding van het gemaakte handelingsplan (bijlage 4).

§ 4.1 Analyse taalmethode op woordenschat

De methode Taal op Maat bestaat voor het leerjaar groep 4 uit een leerlingenboek en een werkboek. Er worden in één jaar zestien thema's behandeld. Elk thema bestaat uit twee weken. In groep 4 worden er (vanaf de tweede helft van het jaar) twee lessen per domein²⁴ gegeven. In het rooster staat voor een taalles 45 minuten gepland, dat betekent 90 minuten woordenschatonderwijs in twee weken. De belangrijkste doelen van het domein woordenschat binnen de methode zijn het aanleren van concepten, het leren van labels en het opbouwen van betekenisnetwerken. Het gaat bij de lessen van de methode niet om het leren van grote hoeveelheid woorden, maar om de samenhang met andere woorden. In de praktijk betekent dit dat er voor de lessen woordenschat gewerkt wordt met een woordweb. Deze is niet gebaseerd op associaties, maar het is een schema waarin begrippen zijn geordend op basis van een hiërarchische structuur²⁵. Verhallen (2009) beschrijft in de brochure "*Meer en Beter*" dat woordenschatverwerving niet alleen om het leren van losse woorden gaat, maar om het aanhaken van nieuwe woorden in een netwerk. De methode maakt gebruik van deze structuur. Doordat de thema's in ieder leerjaar terugkomen, wordt het netwerk van de kinderen steeds uitgebreid. Het schema wordt gevisualiseerd via webbing²⁶. De eerste woorden zijn gegeven in de handleiding. In de lessen vullen de kinderen samen met de leerkracht het schema aan. Geadviseerd wordt om het schema in de klas op te hangen, zodat de kinderen er gedurende het thema nog naar terug kunnen kijken. Uit de vragenlijsten van de kinderen blijkt dat het schema niet blijft hangen in de klas en de woorden komen niet meerdere keren terug in een les of spelvorm. In hoofdstuk 5 kom ik hier nog op terug.

²⁴ Er zijn vier domeinen; spreken en luisteren, woordenschat, stellen en taalbeschouwing.

²⁵ Een voorbeeld van een hiërarchische structuur is gegeven in hoofdstuk 2.7 (Rhoer en Vermeer 2005).

²⁶ Webbing; een techniek om kennis actief te verwerken en beter te begrijpen (Verhallen 2009).

In een artikel van J. Stoeldraijer (2005) wordt de aanpak om woorden te leren als eenzijdig beschreven. Hij verwijst naar het artikel van Rhoer en Vermeer (2005) waarin de extra aandacht op hiërarchische relaties tussen woorden als één van de vele oefenvormen wordt beschreven. Ik ben van mening dat het aanleren van woorden op basis van een hiërarchische structuur een prettige manier van leren is. De schema's zijn overzichtelijk voor de kinderen en ze komen in ieder leerjaar terug waardoor het netwerk geleidelijk uitgebreid kan worden. Wel ben ik van mening dat vanuit deze structuur meer moet worden gewerkt met de woorden. Op welke manier het inoefenen van woorden kan plaats vinden beschrijf ik in hoofdstuk 4.4.

Er is geen apart NT2-programa bij de methode. De verschillende vormen van differentiatie²⁷ moeten de verschillen tussen kinderen kunnen opvangen. Het onderdeel "Taalhulp" geeft in de handleiding de leerkracht tips om de kinderen met een taalachterstand te begeleiden. Zo staat er bijvoorbeeld bij een les over de woonomgeving van dieren dat het woord *hamster* toegelicht moet worden voor minder taalvaardige kinderen. Op welke manier dat kan gebeuren, staat niet beschreven. Wel staat er bij dezelfde les vermeld dat *de huizen van dieren* problemen kunnen opleveren voor minder taalvaardige kinderen. In de methode worden de kenmerken beschreven van de verschillende huizen en er staat: "*Oefen totdat alle kinderen de huizen kennen*". In de praktijk wordt er wel aandacht besteed aan deze tip, maar niet voldoende om de kinderen ook echt de kenmerken te laten consolideren. De woorden worden niet voldoende goed opgeslagen in het geheugen en kunnen niet teruggevonden worden als de kinderen de woorden nodig hebben bij het invullen van de woordenschatles. Verder verwijst de "Taalhulp" naar de software om verder te oefenen met de woorden. In deze software worden de kernwoorden van het thema nog eens ingeoefend. Met verschillende oefeningen verdiepen de kinderen de beheersing van de stof en leren ze die toepassen. De kinderen werken in de klas onregelmatig met de software, dit blijkt uit de vragenlijsten (hoofdstuk 4.4). Juist omdat de themawoorden te weinig terugkomen in de taallessen is het belangrijk

²⁷ Differentiatie binnen de methode:

- Maatwerk voor kinderen die onvoldoende scores op toetsen.
- Meerwerk voor tempo en niveaudifferentiatie.
- Meesterwerk (een kaartenbak met extra opdrachten) bedoeld voor de betere leerlingen.
- Herhalingsoefeningen voor leerlingen die moeite hebben met de basisstof.
- Taalhulp voor allochtone kinderen; in de handleiding staat hoe er extra aandacht gegeven kan worden aan de kinderen met een taalachterstand.

dat de kinderen de woorden extra inoefenen. De software zou daar een onderdeel van kunnen zijn. Zoals het nu wordt ingezet in de klas heeft het geen effect.

Verder heb ik in hoofdstuk 2.5 het software programma “Woordenschat” van Zwijsen beschreven. Deze is effectiever doordat de kinderen hun eigen leerroute kunnen bepalen. Gedurende mijn onderzoek werken de kinderen met de software van Taal op Maat.

De methode biedt een goede structuur van het aanleren van woorden en biedt door middel van “Taalhulp” handvatten aan de leerkracht om extra begeleiding te geven aan minder taalvaardige kinderen. Dit zijn goede aanpakken. Doordat er in de methode de woorden niet voldoende herhaald worden, kan ik zeggen dat de consolideerfase uit de viertakt van Verhallen (1999) niet voldoende aan bod komt. Woorden worden niet voldoende opgeslagen in het geheugen. Er kan een “Mattheüs-effect” optreden; *Kinderen met een minder uitgebreide woordenschat blijven steeds meer achter. Terwijl kinderen met een rijke woordenschat steeds makkelijker woorden bijleren*” (Stanovich 1986). Het extra inoefenen van de woorden met de software is niet effectief door het onregelmatige gebruik ervan. Tijdens mijn onderzoek gaan de kinderen de woorden op verschillende manieren inoefenen en wordt er regelmatig gewerkt met de software van Taal op Maat. Dit alles staat beschreven in het handelingsplan en de sessieplanningen (bijlage 4 en bijlage 6).

§ 4.3 Analyse vragenlijsten

De onderzoeksgroep (N=4) heeft een vragenlijst (bijlage 3) ingevuld omdat ik wil weten hoe zij de woordenschatlessen en de extra begeleiding die ze krijgen ervaren. De kinderen kregen 17 vragen. Een aantal vragen heb ik per onderwerp geclusterd om de resultaten duidelijk te kunnen weergeven. De vragen konden beantwoord worden met ja, soms en nee. In figuur 7 zijn de resultaten af te lezen.

Percentages van gekozen antwoorden			
	JA	SOMS	NEE
Ik vind de woordenschatlessen leuk.	37,5%	25%	37,5%
Ik weet welke woorden er de komende tijd behandeld worden, zij hangen bijvoorbeeld in de klas.	0%	0%	100%
Ik zou het fijn vinden als de nieuwe woorden met plaatjes in de klas zouden hangen.	100%	0%	0%
Ik begrijp de woorden/ verhalen die ik lees.	6,25%	56,25	37,50%
Ik vraag om de betekenis van woorden.	50%	12,5%	37,5%
Ik wil graag extra werken om mijn woordenschat te verbeteren.	100%	0%	0%
Ik werk aan mijn woordenschat door spelletjes te doen op de computer.	0%	25%	75%
Ik zou mijn woordenschat willen verbeteren door bijvoorbeeld spelletjes in de klas, een eigen woordenboek bij houden of aan de computer te werken.	100%	0%	0%

Figuur 7: Vragenlijst geclusterd per onderwerp

Uit de vragenlijsten van de leerkracht van groep 4 (bijlage 1) en de intern begeleider (bijlage 2) kan ik de volgende belangrijke punten halen:

Leerkracht
• Tijdens de lessen uit de taalmethode wordt het woordweb gebruikt. Het woordweb blijft niet zichtbaar voor de kinderen. Wel worden de woorden herhaald gedurende het thema. De woorden komen vaak voor in de andere taallessen. Er is een taaltoets na twee thema's. In deze toets worden niet alle themawoorden getoetst. De kinderen die uitvallen op het onderdeel woordenschat, krijgen na de toetsles een herhalingsles. • Naast de woordenschatlessen uit de taalmethode leren de kinderen elke week woorden door middel van een woordenschatstencil. Betekenissen worden uitgelegd door middel van bijvoorbeeld het digibord. Thuis leren de kinderen het stencil en na een week krijgen de kinderen een toets over de geleerde woorden. • De kinderen die onvoldoende scoren op de CITO LOVS hebben een handelingsplan voor woordenschat. Die kinderen werken met het woordenschatprogramma van Taal op Maat aan de computer. Elke kind drie keer in de week een kwartier.
Intern begeleider
• Het woordweb met de hiërarchische structuur uit de taal methode is goed. Alleen wordt er daarna te weinig met de woorden gedaan. • In de klassen zou er op een gestructureerde manier meer aandacht besteedt moeten worden aan woordenschatonderwijs. • Het zou handig zijn om meer mogelijkheden te hebben wat betreft bijvoorbeeld computers. Daarnaast zou het goed zijn om alle neuzen binnen het team dezelfde kant op te krijgen. Er zal uiteindelijk een vastere structuur moeten zijn binnen de hele school waarop woordenschat wordt aangepakt. Eventuele cursussen en bijscholingen sluit ik hier niet voor uit.

Uit de verschillende vragenlijsten kan ik concluderen dat de wil er is om op een gestructureerde manier de kinderen (extra) woordenschatonderwijs te geven. Er worden bijvoorbeeld extra stencils²⁸ mee naar huis gegeven in de hoop dat de woordenschat vergroot wordt. De ouders van de kinderen weten dat de kinderen elke week huiswerk mee krijgen, maar zijn verder niet op de hoogte van de aanpak. In hoofdstuk 5 kom ik terug op deze werkwijze en of deze effectief is. Door te werken met de methode Taal op Maat worden er op een gestructureerde manier woorden aangeboden. Tijdens de lessen komen de stappen van Verhallen²⁹ terug. In de praktijk blijkt dat de derde stap (het consolideren) niet voldoende aan bod komt in de klas. Na het uitleggen van de themawoorden en het plaatsen van de woorden in het

²⁸ Ajodakt (1997)

²⁹ voorbereiden, semantiseren, consolideren en controleren.

woordweb worden er een aantal oefeningen gemaakt in de twee woordenschatlessen van het thema. Van verdere oefening is bijna geen sprake. Juist voor taalzwakke kinderen is het belangrijk om betekenissen te leren (Kuiken e.a. 2005). Daarom wil ik mij tijdens het werken met de kinderen op het onderdeel consolideren van de viertakt van Verhallen (1999) richten.

§ 4.4 Beschrijving sessies

Zoals eerder werd beschreven, worden de themawoorden onvoldoende ingeoeft. Vanuit de theorie, de analyse van de taalmethode en de vragenlijsten, heb ik een handelingsplan opgesteld voor de komende zes weken (bijlage 4) en deze uitgewerkt in elf sessies (bijlage 6). Mijn onderzoeksgroep gaat naast de taallessen in de klas, de themawoorden inoefenen buiten de klas. Tijdens de eerste sessie hebben de kinderen een selectieblad ingevuld (bijlage 5). Hierop konden zij aangeven of de themawoorden beheerst werden of niet. Met behulp van deze bladen heb ik een selectie gemaakt van woorden die geconsolideerd moesten worden. Door de kinderen zelf een selectie te laten maken, heb ik rekening gehouden met de verschillen tussen de kinderen (Brouwer 2009). Van den Nulft (2008) beschrijft drie selectie regels. De eerste regel: *“Kies alleen woorden die de kinderen nog niet kennen”* heb ik door gebruik te maken van het selectieblad toegepast. De tweede regel: *“Kies woorden vanuit de gedachte van netwerkopbouw en kennisverwerving”* heb ik toegepast door de woorden uit het taalthema te gebruiken. De taalmethode gebruikt een netwerkopbouw voor de woordenschatlessen. De derde selectieregel: *“Kies zinvolle woorden; dat zijn in eerste instantie woorden die voor leerlingen belangrijk zijn om de context te volgen”* is ook toegepast. De kinderen hebben de themawoorden nodig om de lessen in de klas te begrijpen. Na het selecteren van de woorden ben ik de woorden gaan consolideren. Tijdens het consolideren heb ik gebruik gemaakt van de drie regels (Van den Nulft e.a. 2008):

1. Ga net zo lang door totdat kinderen het woord kennen
2. De kern van consolideren is veel, gevarieerd en speels herhalen
3. Bij het consolideren zijn de woorden zichtbaar in de klas aanwezig

Dit betekent dat er tijdens de sessies (bijlage 6) op verschillende manier gewerkt werd met de woorden. Om de koppeling na mijn onderzoek ook naar de klas te kunnen maken en omdat ik door kleine aanpassingen binnen de methode het

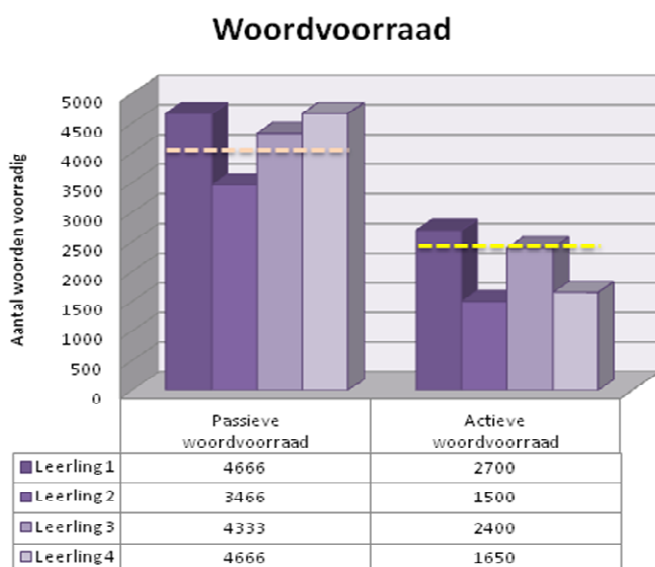
woordenschat onderwijs wil verbeteren, heb ik gekozen voor verschillende spelvormen waar de woorden voor werden gebruikt. Voorbeelden hiervan zijn; rugschrijven, memory, galgje. De woorden waren tijdens mijn onderzoek zichtbaar in de klas. Alleen werd er in de klas geen extra aandacht besteed aan consolideeroefeningen. Tijdens de sessies werd het woordweb uit de klas meegenomen. De kinderen konden er tijdens de spelletjes gebruik van maken. De woorden werden al zoekende ingeprent in het geheugen (Verhallen 1999). De onderzoeksgroep heeft ook in de klas gewerkt aan het consolideren van de woorden, het aanwezige handelingsplan (drie keer per week werken met de software van Taal op Maat) is gedurende zes weken uitgevoerd. Door observaties en een toets (na sessie 6 en 11) heb ik gecontroleerd of de kinderen de themawoorden voldoende geconsolideerd hadden (zowel passief als actief). De woorden die nog niet beheerst werden heb ik in andere sessies nog terug laten komen. De eerste consolideerregel heb ik op deze manier ook kunnen toepassen.

Naast de verschillende spelvormen om de woorden te consolideren heb ik de kinderen laten kennismaken met een woordenmap. Hierin werden betekenissen en afbeeldingen verzameld van de woorden die nog niet beheerst werden. In de klas konden de kinderen zelf nog eens de map doorbladeren of (met elkaar) een spelletje spelen met de woorden. Als er een woord beheerst werd, schoof het blad naar achteren. De kinderen zagen dat er steeds meer woorden naar achteren geschoven konden worden en dit was goed voor hun zelfvertrouwen. Door de woorden vaak en gevarieerd te herhalen op een speelse manier (in spelvorm of met behulp van de software) bleven de kinderen het leren van woorden leuk vinden. Het gevolg hiervan was dat de woorden na het afsluiten van een thema beter geconsolideerd waren. In de volgende paragraaf wordt deze conclusie verder uitgewerkt.

§ 4.5 Toetsresultaten

Voorafgaand aan de sessies heb ik de woordvoorraad van de leerlingen getoetst met behulp van de TAK. Dit heb ik gedaan omdat ik niet zeker wist of de CITO LOVS woordenschattoets betrouwbaar is. In figuur 7 is te zien hoeveel woorden de leerlingen op voorraad hadden in januari 2010. Deze woordvoorraad is afgeleid uit de resultaten van de deoltoetsen passieve woordenschat en woordomschrijving van de Taaltoets Alle Kinderen.

De gemiddelde passieve en actieve woordvoorraad ligt bij niet-Nederlands sprekende kinderen (T1)³⁰ midden groep 4 op 3900 en 2200 woorden (Handleiding TAK 2001). Door de resultaten van Taaltoets Alle Kinderen kan ik concluderen dat de leerlingen uit mijn onderzoeksgroep nog extra begeleiding nodig hebben op het gebied van woordenschatonderwijs.

Figuur 8: Uitslag Taaltoets Alle Kinderen – januari 2010

Leerling 1, 3 en 4 hebben een passieve woordenschat boven het gemiddelde van hun groep (T1).

Leerling 2 scoort onder het gemiddelde van 3900 -----

Voor de actieve woordenschat geldt dat leerling 1 en 3 boven het gemiddelde scoren.

Leerling 2 en 4 onder het gemiddelde van 2200 -----

In vergelijking met de normgroep³¹ scoren alle leerlingen op beide deeltaken onvoldoende (E-score)³².

³⁰ Er wordt onderscheid gemaakt tussen twee typen taalsituaties:

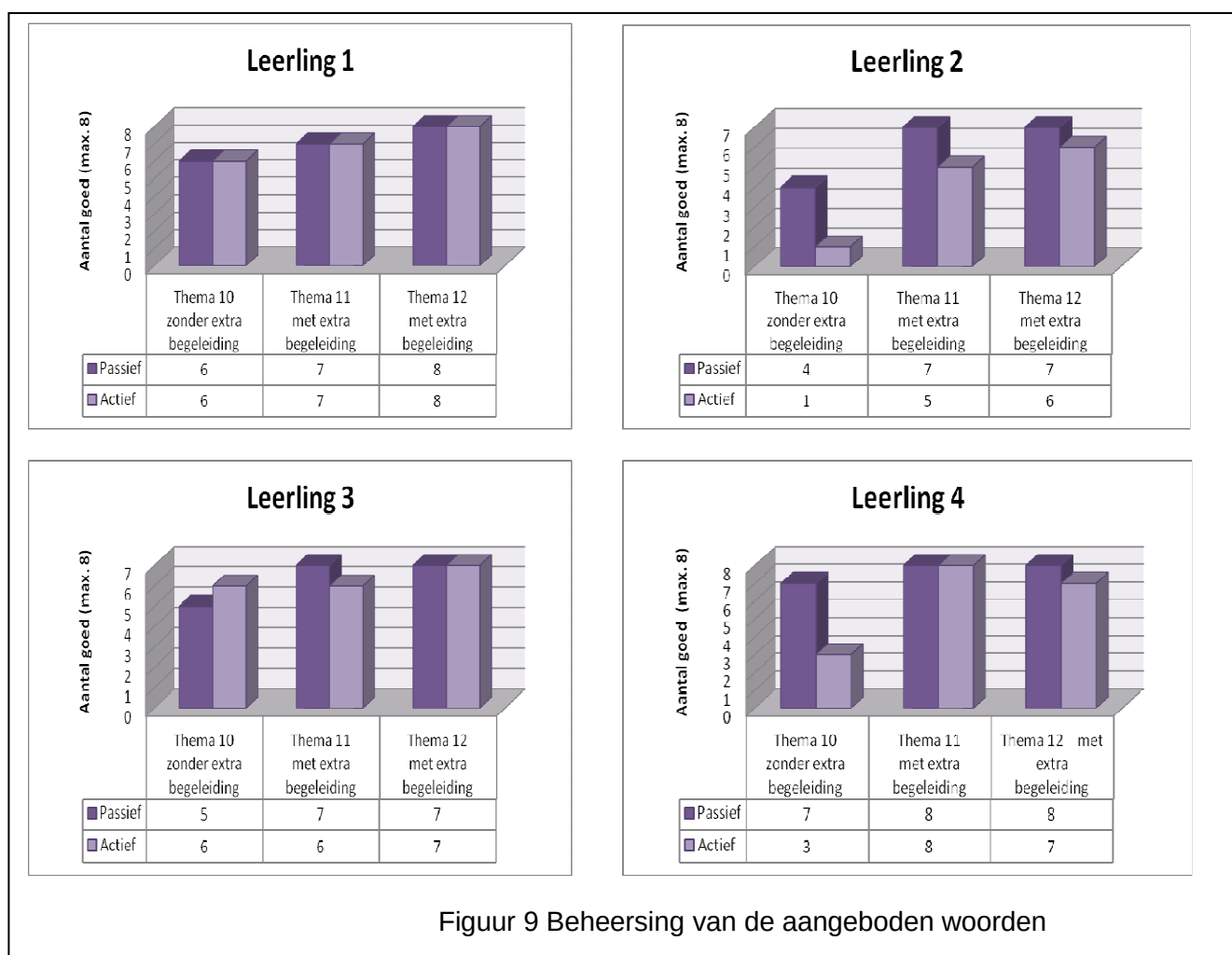
- Thuistaal overwegend T2; voor deze kinderen nemen we als vergelijkingsgroep kinderen van ex-koloniale herkomst en kinderen uit gemengde huwelijken.
- Thuistaal overwegend T1; in dit geval hanteren we als vergelijkingsgroep kinderen met een mediterrane achtergrond en Aziaten (Handleiding Taaltoets Alle kinderen 2001).

³¹ De normgroep bestaat uit kinderen die van huis uit Nederlandstalig zijn (Handleiding Taaltoets Alle kinderen 2001).

³² Niveau E: zwak tot zeer zwak, 10% laagst scorende kinderen (Handleiding Taaltoets Alle kinderen 2001).

Om meer gegevens te krijgen, heb ik als beginmeting voor mijn onderzoek een woordenschattoets gemaakt met daarin verwerkt de themawoorden uit de methode Taal op Maat. De leerlingen hebben de periode voorafgaand aan deze toets geen extra begeleiding gehad op het gebied van woordenschatverwerving. De toets meet de actieve en passieve woordenschat van de aangeboden woorden in thema 10.

Na thema 10 ben ik met de kinderen gaan werken zoals beschreven in hoofdstuk 4.4 Na elk thema is er een toets afgenomen met daarin de woorden die aan bod zijn geweest. De toets is afgenomen om te controleren of de woorden zijn geconsolideerd en om de vooruitgang te registreren. De gegevens zijn verwerkt in figuur 9.

Uit deze gegevens blijkt dat de leerlingen door het extra consolideren buiten de klas (door middel van spelletjes, de woordenmap, software en het visualiseren van het woordweb) de themawoorden beter geconsolideerd hebben dan zonder deze extra begeleiding.

Hoofdstuk 5 Conclusies

In dit onderzoek wil ik antwoord op de vraag: *“Hoe kan ik het woordenschatonderwijs in groep 4 verbeteren? Dit met als doel de begeleiding in de woordenschatverwerving te verbeteren en de woordenschat van de kinderen uit te breiden”*.

Ik ben tot deze onderzoeksvraag gekomen omdat het verbeteren van het begrijpend lezen het laatste jaar centraal staat binnen mijn school. Door een artikel van Vernooy (Effectief leesonderwijs 2007) ben ik mij nog meer bewust geworden van het grote effect van woordenschat op het begrijpend lezen. Hierdoor wilde ik het woordenschatonderwijs binnen mijn groep onderzoeken met als doel verbeteringen aanbrengen in de begeleiding van woordenschatverwerving en de woordenschat van de kinderen uit te breiden. Voordat ik conclusies kan trekken uit mijn onderzoek, geef ik eerst antwoord op mijn deelvragen³³.

§ 5.1 Deelvragen beantwoord vanuit de theorie

Door in de theorie te lezen over woordenschatverwerving en de didactiek heb ik antwoord gekregen op de volgende deelvragen:

1. Op welke wijze leren kinderen nieuwe woorden?
1a. Wat betekent dit voor kinderen met een lage woordenschat of NT2 kinderen?
4. Wat zegt de theorie over woordenschatonderwijs?
4a. In hoeverre zijn er methodieken die makkelijk te combineren zijn met het huidige lesprogramma?
4b. Kan een aanpassing in het woordenschatonderwijs ervoor zorgen dat de woordenschat uitgebreid wordt?
5. Hoe kan ik de kinderen begeleiden in het uitbreiden van hun woordenschat?

³³ De deelvragen zijn geclusterd op onderzoeksmethodiek. De nummering komt van de deelvragen uit hoofdstuk 1.3

Kinderen verwerven al op jonge leeftijd woorden. Dit gebeurt door het luisteren en praten met bijvoorbeeld ouders en andere mensen in hun omgeving. Naast het labelen van woorden bouwen kinderen een netwerk op met daarin verbindingen tussen de verschillende woorden (van den Nulft 2008).³⁴

Kinderen die Nederlands als tweede taal leren kunnen dit doen door een nieuw Nederlands woord aan een bekend begrip uit de moedertaal te koppelen. Als een begrip niet bekend is in de moedertaal leren de kinderen, net als anderen, de betekenis en de daarbij behorende verbindingen (Kuiken e.a. 2005). Er moet in het onderwijs rekening gehouden worden met een achterstand in woordvoorraad. NT-2 kinderen hebben in de leeftijd tot vier jaar minder Nederlandse taal om zich heen hebben gehoord. Dit zorgt ervoor dat de achterstand bij binnenkomst op school soms groot is ten opzichte van Nederlandstalige kinderen (Vermeer 2005).³⁵

In de gelezen literatuur kwam vaak het didactische instructie model de viertakt (Verhallen 1999) terug om woorden aan te leren. Om te kijken of dit model te combineren is met het huidige woordenschatonderwijs, ben ik met vier leerlingen gedurende vijf weken gaan werken. Tijdens deze sessies heb ik kunnen ervaren of het werken met de viertakt een goede manier was om de kinderen te begeleiden. In hoofdstuk 6 geef ik een verslag van mijn ervaringen.

Het antwoord op de deelvraag 4b *“Kan een aanpassing in het woordenschatonderwijs ervoor zorgen dat de woordenschat uitgebreid wordt?”* kan ik geven aan de hand van de toetsresultaten³⁶.

In figuur 9 is af te lezen dat de vier leerlingen meer woorden beheersen na de extra begeleiding op woordenschatonderwijs. De woordenschat is bij alle leerlingen vergroot, zowel passief als actief. Vooral bij de leerlingen 2 en 4 is er een grote vooruitgang in het verschil tussen de passieve en actieve woordenschat. Het verschil tussen passief en actief is te verklaren uit het feit dat kinderen eerst woorden passief moeten beheersen. Dit is een eerste belangrijke stap in het verwervingsproces (van den Nulft 2008).

³⁴ Hoofdstuk 2.3

³⁵ Hoofdstuk 2.4 – figuur 3

³⁶ Hoofdstuk 4.5 – figuur 9

Uit deze resultaten kan ik concluderen dat er door aanpassingen in het woordenschatonderwijs sprake is van een uitbreiding van de woordenschat. De aanpassingen bestonden uit het herhalen en kunnen toepassen van de woorden in spelvorm buiten de klas en binnen de klas door het maken van de woordenmap en het werken met de software van Taal op Maat. Het consolideren heeft voor vooruitgang gezorgd, doordat de woorden op een goede manier geselecteerd³⁷ waren en er tijdens de sessies werd gewerkt met de drie consolideerregels³⁸. Ook heeft het regelmatige werken met de software (drie keer per week een kwartier) meegeholpen om de resultaten te verbeteren. De kinderen waren op deze manier elke dag de woorden aan het herhalen. Juist door deze dagelijkse herhaling en het toepassen van de woorden, werden de woorden opgeslagen in het mentale lexicon en konden de woorden tijdens de toets uit het geheugen worden gehaald.

§ 5.2 Deelvragen beantwoord vanuit de vragenlijsten

Door het afnemen van vragenlijsten bij de leerkracht, intern begeleider en de onderzoeksgroep heb ik antwoord gekregen op de volgende deelvragen;

2. Op welke wijze wordt er nu woordenschatonderwijs gegeven in groep 4?
2b. In hoeverre wordt de instructie gegeven zoals aangegeven in de methode?
2c. Wat wordt er buiten de methode om gedaan aan het vergroten van de woordenschat?

In groep 4 worden de lessen uit de taalmethode gegeven (twee lessen per thema). De instructie van de woordenschatlessen worden gegeven zoals aangegeven in de methode. Er wordt in de handleiding aangeraden om het woordweb te visualiseren en gedurende het thema te laten hangen in de klas. Dit gebeurt niet in groep 4. Verder wordt er één keer in de week een woordenschatstencil van Ajodakt (1997) besproken in de klas. Dit stencil staat los van de taalmethode. Onderdelen van het

³⁷ Ik heb tijdens het selecteren rekening gehouden met de volgende drie selectieregels (van den Nulft 2008)

- Kies alleen woorden die de kinderen nog niet kennen.
- Kies woorden vanuit de gedachte van netwerkopbouw en kennisverwerving.
- Kies zinvolle woorden; dat zijn in eerste instantie woorden die voor leerlingen belangrijk zijn om de context te volgen.

³⁸ Drie consolideerregels (van den Nulft 2008)

- Ga net zo lang door totdat kinderen het woord kennen
- De kern van consolideren is veel, gevarieerd en speels herhalen
- Bij het consolideren zijn de woorden zichtbaar in de klas aanwezig

stencil die de kinderen niet begrijpen worden verduidelijkt door middel van een plaatje op het digibord. Het stencil wordt door de kinderen ingevuld en gaat daarna mee naar huis om geleerd te worden. De ouders van de kinderen zijn niet op de hoogte van de wijze waarop de woorden in de klas worden besproken, wel zijn zij op de hoogte van het huiswerk. In de klas worden de woorden van het stencil niet meer herhaald. Na een week krijgen de kinderen een schriftelijke overhoring, waar de kinderen een cijfer voor krijgen. Of het maken en toetsen van de stencils een positief effect heeft op het vergroten van de woordenschat, bespreek ik in § 5.4.

- 3a. Wanneer spreken wij op school van een zwakke woordenschat?
- 3b. In hoeverre zijn de toetsen die er gebruikt worden betrouwbaar?
- 3c. Zijn er handelingsplannen voor de leerlingen die uitvallen op de toetsen en hoe zien ze eruit?

Als kinderen een onvoldoende score halen op de CITO LOVS woordenschat (D of E score) wordt er gesproken van een zwakke woordenschat. Ook wordt er gekeken naar de resultaten van het onderdeel woordenschat op de methodegebonden toetsen. De nieuwe toets van CITO is nog niet door de COTAN³⁹ beoordeeld. Er is dus nog niets bekend over de betrouwbaarheid van deze toets. De kinderen die onvoldoende scores hebben een handelingsplan voor in de klas. In dit handelingsplan staat dat zij drie keer per week aan hun woordenschat werken met behulp van de software van Taal op Maat. Of het werken met software alleen effectief genoeg is om de woordenschat van de kinderen te vergroten, bespreek ik in de eindconclusie (§ 5.4).

- 3. Wat wordt er nu gedaan met de kinderen (uit groep 4) die een zwakke woordenschat hebben?
- 3d. Welke maatregelen worden er nu getroffen om de woordenschat te vergroten?

In groep 4 werken de kinderen net als andere kinderen op school met de software van Taal op Maat om hun woordenschat te vergroten. Ook door het maken van de stencils (Ajodakt) wordt er meer aandacht besteed aan woordenschatverwerving.

³⁹ COTAN = De Commissie Test Aangelegenheden

3e. Hoe ervaren de kinderen hun problemen en de hulp die er momenteel wordt geboden?

Uit de vragenlijst van de leerlingen (bijlage 3) kan ik concluderen dat de kinderen graag hun woordenschat willen vergroten, maar dat de hulp die er geboden wordt niet structureel wordt uitgevoerd. Het lijkt de kinderen fijn om in de klas de betekenissen van de woorden te visualiseren per thema en door middel van verschillende middelen (computer, woordenmap, spelletjes) te werken aan hun woordenschat. De handelingsplannen die er voor de kinderen zijn (extra oefenen op de computer met behulp van de software behorende bij de methode) worden volgens de kinderen niet voldoende uitgevoerd. Zij geven bijna allemaal in de vragenlijst aan dat ze niet veel met behulp van de computer oefenen. Het begrip bij het lezen van verhalen is niet altijd even goed. Veel kinderen beantwoorden de vragen met soms. Veel kinderen geven aan dat ze niet vaak een betekenis aan iemand vragen als ze een woord niet begrijpen. Dit zou kunnen komen doordat de kinderen zich daar niet veilig genoeg voor voelen in de klas. Door met de gehele klas meer te werken aan woordenschatverwerving en de kinderen te betrekken bij het selecteren van de woorden, zou dit misschien kunnen veranderen. Tijdens de sessies heb ik de kinderen het stappenplan “moeilijke woorden”⁴⁰ leren gebruiken om de kinderen houvast te bieden bij het tegenkomen van een moeilijk woord.

§ 5.3 Deelvragen beantwoord vanuit de analyse van de taalmethode.

Door een analyse te maken van de woordenschatlessen binnen de taalmethode Taal op Maat heb ik antwoord gekregen op de volgende deelvraag;

2a. Wat wordt er aan woordenschat aangeboden binnen de taalmethode?

De belangrijkste doelen van het domein woordenschat binnen de methode zijn het aanleren van concepten, het leren van labels en het opbouwen van betekenisnetwerken. Het gaat bij de lessen van de methode niet om het leren van grote hoeveelheid woorden, maar om de samenhang met andere woorden. De methode werkt met verschillende thema's die in elk leerjaar terugkomen, zodat het netwerk verder kan worden uitgebreid. De didactische instructie van Verhallen (De Viertakt 1994) is verwerkt in de methode, maar de derde stap “het consolideren”

⁴⁰ Remediërend programma voor begrijpend lezen De Zuid-Vallei (2005)

komt alleen voor in twee invullessen. Zoals uit de theorie blijkt is het belangrijk om woorden aan te leren door veel, gevarieerd en speels te herhalen (van den Nulft 2008). Door de woorden te herhalen en in te laten vullen in een taalles wordt er dus niet optimaal geconsolideerd, met als gevolg dat de kinderen de woorden onvoldoende opslaan in het geheugen. Met behulp van de software van Taal op Maat kunnen kinderen de woorden nog verder consolideren. In de praktijk blijkt dat de tijd die de kinderen volgens de handelingsplannen moeten werken met de software, niet of nauwelijks wordt gehaald. Tijdens de lessen wordt er gebruik gemaakt van een woordweb. Dit zorgt ervoor dat de kinderen leren dat woorden altijd in verband staan met andere woorden. Deze techniek om kennis actief te verwerken en beter te begrijpen is effectief (Barton e.a. 1989). Het advies vanuit de methode is om het woordweb te laten hangen in de klas gedurende het thema. Er wordt in de groep 4 5 minuten in de week woordenschatonderwijs aangeboden door het gebruik van de taalmethode en dertig minuten wordt besteed aan het maken van de woordenschatstencils. Doordat deze twee methoden los van elkaar staan, leren de kinderen dus meerdere woorden per week. Maar vervolgens worden ze niet voldoende herhaald om opgeslagen te worden in het mentale lexicon.

Door de verschillende onderzoeksmethodieken heb ik antwoord gekregen op al mijn deelvragen. Uit het onderzoek blijkt dat het woordenschatonderwijs binnen groep 4 niet effectief genoeg is. In paragraaf 5.5 geef ik enkele aanbevelingen om het woordenschatonderwijs binnen groep 4 effectiever te laten worden.

§ 5.4 Eindconclusie

Uit de theorie blijkt dat de viertakt van Verhallen (1999) een goed didactisch model is om kinderen op een intentionele manier woorden aan te leren. De methode Taal op Maat maakt gebruik van de vier stappen van de viertakt. De derde stap, het consolideren, komt niet voldoende aan bod in de lessen. In de theorie is te lezen dat een woord minstens zes keer herhaald moet worden voordat het opgenomen wordt in het geheugen (Vernooy 2003). Belangrijk is om de woorden die de kinderen aangeboden krijgen dus meerdere malen te herhalen. Als er in spelvorm woorden geconsolideerd worden is het belangrijk dat kinderen terug kunnen kijken naar bijvoorbeeld het woordweb. Op deze manier oefenen de kinderen de woorden tijdens het opzoeken. De kinderen kunnen er steeds op afkijken zodat de woorden ingeprent

worden in het geheugen (Verhallen 2009). In groep 4 krijgen de kinderen, naast de woordenschatlessen uit de taalmethode, elke week een woordenschatstencil (Ajodakt) mee als huiswerk. Het stencil wordt vooraf met de kinderen besproken. Hoe effectief het geven van het stencil is, hangt ook af van de thuissituatie. Hoe goed gaat het kind thuis leren en weten de kinderen ook nog wat de woorden betekenen als ze thuis zijn? Verder staat er in de handelingsplannen van de kinderen dat er drie keer per week met de software van Taal op Maat gewerkt moet worden. In de praktijk blijkt dat dit niet het geval is. Er zijn twee computers in de klas en die worden ook voor andere remediërende programma's gebruikt. De woorden uit de methode en de stencils worden niet voldoende herhaald om allemaal in het geheugen opgeslagen te worden. Uit mijn toetsresultaten in figuur 9 blijkt dat de kinderen beter scoren (passief en actieve woordkennis) na extra begeleiding in het consolideren door op een gevarieerde, speelse manier de woorden veel te herhalen. Hieruit kan ik concluderen dat er door het extra consolideren de woordenschat van de kinderen vergroot kan worden.

§ 5.5 Aanbevelingen

Na deze conclusie wil ik in deze paragraaf aanbevelingen doen voor de klas. Door deze aanbevelingen geef ik antwoord om mijn onderzoeksvraag;

Hoe kan ik het woordenschatonderwijs in groep 4 verbeteren? Dit met als doel de begeleiding in de woordenschatverwerving te verbeteren en de woordenschat van de kinderen uit te breiden.

De leerkrachten willen de woordenschat van de kinderen vergroten. Wel is het vaak zo dat er geen extra tijd vrijgemaakt kan worden binnen het huidige rooster om extra te werken aan woordenschat. Daarom wil ik mijn aanbevelingen naar de klas zo inrichten dat er geen extra lestijd moet worden vrijgemaakt, maar door kleine aanpassingen er wel een beter resultaat in de woordenschat ontstaat. De methode Taal op Maat gebruikt de viertakt van Verhallen (1999) binnen de woordenschatlessen. Uit de analyse van de methode blijkt dat er op het gebied van consolideren extra begeleiding nodig is. De betekenis moet minstens zes keer herhaald zijn (Vernooy 2003), voordat het woord opgenomen wordt in het geheugen.

- Door meer aandacht te besteden aan het consolideren van woorden, kan de woordenschat van de kinderen vergoot worden. Het consolideren kan in de vorm van kleine spelletjes plaatsvinden.⁴¹ Door tijdens mijn onderzoek vooral veel en op een gevarieerde, speelse manier de woorden te herhalen, bleven de kinderen enthousiast in het leren van nieuwe woorden.
- Tijdens het consolideren blijft het woordweb (gemaakt tijdens de eerste twee taallessen) zichtbaar voor de kinderen. Door het woordweb leren de kinderen tijdens het zoeken de woorden in te prenten in het geheugen. Als het woordweb niet aanwezig zou zijn, ervaren de kinderen de consolideerspelen misschien meer als toets. Dit zou minder motiverend kunnen werken. Tijdens de spelletjes kan de leerkracht door middel van observaties een beeld krijgen welke kinderen nog moeite hebben met de themawoorden. Deze kinderen kunnen met behulp van de software van Taal op Maat de woorden nog eens herhalen en inoefenen. Als kinderen woorden niet voldoende kennen na het afsluiten van een thema kan er ook nog verder geconsolideerd worden met behulp van de software.
- In de school staan twee klaslokalen leeg met in elk minstens twee computers. Door gebruik te maken van een rooster, kunnen alle klassen op een bepaald moment van de dag gebruik maken van deze extra computers. Zo kan er op een gestructureerde manier gebruik gemaakt van de software.
- Uit onderzoek is gebleken dat de software van Zwijsen “Woordenschat” effectief is (L. Corstiaensen 2007). Het laat kinderen actief bezig zijn met woorden in een contextvolle omgeving. Door de eigen leerroute van de kinderen blijkt dat de kinderen minder tijd nodig hebben om tot eenzelfde uitbreiding van woordenschat te komen dan met andere woordenschatprogramma's. Inmiddels is de software van Zwijsen door de gehele school in gebruik genomen.
- De woordenmap en het leren gebruiken van de stappenkaart moeilijke behoren ook tot mijn aanbevelingen. De stappenkaart stimuleert de kinderen tijdens het lezen van teksten zichzelf af te vragen of zij de woorden begrijpen. Over de woordenmap zijn de kinderen uit de onderzoeksgroep erg enthousiast. Ze vinden het leuk om er zelfstandig mee te werken door in

⁴¹ In bijlage 6 zijn verschillende spelvormen beschreven.

tweetallen of zelf spelletjes te spelen. Doordat de beheerste woorden achter in de map verdwijnen, maar ook weer terug geplaatst kunnen worden, zien de kinderen zelf hun woordenschat vergroten.

- Doordat de kinderen nu nieuwe woorden leren uit de taalmethode en door middel van de methode Ajodakt, moeten er veel woorden opgeslagen worden in het netwerk die niet met elkaar in verband staan. Door het half uur in de week (wat nu besteed wordt aan de stencils) extra te besteden aan het consolideren van woorden of het bespreken van de woordmappen is het voor de kinderen makkelijker om woorden op te slaan in het geheugen.

Van den Nulft (e.a. 2008) is van mening dat *“frustraties in het woordenschatonderwijs kunnen worden omgezet in prestaties, als de kinderen wat extra gelegenheid krijgen en de leerkracht iets systematischer te werk gaat.”* (pagina 52)

Na dit onderzoek deel ik deze mening volledig en wil er voor mijn school aan toevoegen dat enkele kleine aanpassingen binnen het huidige woordenschatonderwijs een groots effect kunnen hebben!

Hoofdstuk 6 Evaluatie

In dit hoofdstuk reflecteer ik op mijn onderzoek en mijn leerproces daarin.

§ 6.1 Leerstijlen

In de eerste module van mijn opleiding kwam ik tot de ontdekking dat ik een *doener*⁴² ben. Door tijdens dit onderzoek vanuit verschillende invalshoeken (theorie, persoonlijkheid en praktijk) te kijken naar woordenschatonderwijs, ben ik niet alleen als *doener* te werk gegaan, maar heb ik ook andere componenten aan bod laten komen⁴³. Door de literatuurstudie heb ik mij meer kunnen ontplooien als *denker*. Ik heb door het lezen van de theorie een keuze gemaakt op welke manier ik het beste de woordenschat van de kinderen kon vergroten, de viertakt van Verhallen (1994). Ook ben ik door het analyseren van de taalmethode en het afnemen van de vragenlijsten eerst gaan kijken wat er in de praktijk aan woordenschatonderwijs werd gedaan. Door hier eerst kritisch naar te kijken en niet meteen aan het werk te gaan met de kinderen (wat ik als *doener* normaal wel gedaan zou hebben), kwam ik er bijvoorbeeld achter dat er al verschillende stappen van de viertakt werden aangeboden binnen de taalmethode. Ook kon ik uit de vragenlijsten concluderen dat de leerkracht de woordenschat wilde vergroten, maar dit naast de taallessen niet op een gestructureerde wijze deed. De kinderen gingen bijvoorbeeld de ene week wel werken met de software van de taalmethode en de andere week weer niet. Door dus eerst als *denker* te werken, kon ik gericht werken aan mijn doel van het onderzoek, het vergroten van de woordenschat. Na het *denken* ben ik gaan werken als *planner*. Door het onderzoeksmodel PDCA⁴⁴ ben ik het onderzoek eerst gaan plannen en heb ik doelen voor mijzelf geformuleerd. De doelen van het onderzoek waren gericht op mijn praktijk; “*Hoe kan ik het woordenschatonderwijs binnen groep 4 verbeteren, zodat de woordenschat van de kinderen vergroot wordt*”, maar ook op mij persoonlijk.

De laatste deelvraag (nummer 5) uit het onderzoek was;

⁴² Leerstijlen Kolb (1984)

- Een doener wil graag directe ervaring opdoen, problemen oplossen die zo concreet mogelijk zijn.
- Een denker legt de nadruk op de logische samenhang tussen zaken.
- Een bezinner leert door te observeren en wat hij ziet te evalueren.
- Een planner is vooral gericht op plannen en dus op doelen.

⁴³ Mensen met flexibele leerstijlen leren efficiënter (Kolb 1984).

⁴⁴ Plan Do Check Act

Hoe kan ik de kinderen begeleiden in het uitbreiden van hun woordenschat?

Om deze vraag te verduidelijken voor mijzelf heb ik mij afgevraagd wat ik als remedial teacher nodig zou hebben om de orthodidactische competentie in de omgang met de leerling te kunnen verbeteren met betrekking tot woordenschatonderwijs?

Tijdens mijn onderzoek zijn de volgende indicatoren uit het koersplan LBRT (2006) belangrijk voor mij geweest.

- De remedial teacher handelt met de leerling vanuit diverse adequate leerstrategieën.
- De remedial teacher maakt gebruik van actuele en passende specifieke leer- en hulpmiddelen.
- De remedial teacher formuleert op basis van de diagnose preventieve en curatieve maatregelen voor de betreffende leerling(en) en legt deze schriftelijk vast in een geïntegreerd handelingsplan.
- De remedial teacher stemt deze handelingsplannen af op de hulpvraag en leerdoelen van de leerling en op de hulpvraag en mogelijkheden van de leerkracht.
- De remedial teacher voert zijn deel van het handelingsplan uit, evalueert dit en stel het plan zo nodig bij.

In de theorie heb ik gelezen hoe ik maatregelen kon nemen om de woordenschat van de kinderen te vergroten. Daarbij heb ik een keuze gemaakt in leer- en hulpmiddelen. De keuze heb ik gemaakt vanuit verschillende invalshoeken.

Ik heb bijvoorbeeld voor het didactische instructiemodel gekozen omdat in mijn praktijk het model verwerkt was in de woordenschatlessen. Vanuit mijn persoonlijke visie; *“het woordenschatonderwijs moet verbeteren, maar door middel van kleine veranderingen”* paste de viertakt van Verhallen (1994) goed. Het is geen aparte methode, maar een gestructureerde manier van woordenschatuitbreiding, die eenvoudig binnen het huidige lesprogramma in te passen is.

§ 6.2 Persoonlijke leerroute

Tijdens het werken met de viertakt heb ik door middel van “*de persoonlijke route*”⁴⁵ mijn leerproces kunnen volgen. Voorafgaand aan het onderzoek heb ik de profieltest⁴⁶ uit het boek “Met woorden in de weer” ingevuld. Hieruit kwamen voor mij de volgende belangrijke punten naar voren;

- Je denkt niet heel positief over het woordenschatonderwijs.
- Je hebt, als het gaat om woordenschatonderwijs, veel te winnen.

Vooraf het laatste punt deed mij wat. Ik had altijd het gevoel gehad dat ik iets meer moest doen aan woordenschatonderwijs binnen de groep, maar wist niet zo goed op welke manier ik dat het beste kon doen. Door het laatste punt werd ik enthousiast en nieuwsgierig. Zou ik inderdaad veel kunnen winnen door het werken met de viertakt van Verhallen (1999)?

Door het beantwoorden van de deelvragen, kwam ik gedurende mijn onderzoek tot de ontdekking dat het didactische instructiemodel (de viertakt) verwerkt was in de woordenschatlessen uit de taalmethode. Hierdoor moest ik mijn eerdere plan (het werken met de gehele viertakt) aanpassen. Deze aanpassing vond ik lastig. Vaak is het zo dat ik een doel of werkwijze voor ogen heb en dan ook op die manier werk of handel. Ik vind het altijd erg moeilijk om met veranderingen om te gaan. Dit was dus ook zeker een leermoment voor mij. Het nieuwe plan bestond uit het inoefenen van de woorden uit de methode. Deze consolideerfase kwam nog niet voldoende aan bod tijdens de lessen in de klas. Dit plan heb ik eerst als *denker* bekeken. Ik vroeg mijzelf af; “Waarom moet de nadruk liggen op het consolideren van de woorden?”.

Na het beantwoorden van deze vraag, kon ik als *doener* aan het werk door de kinderen te begeleiden tijdens de sessies. Tijdens de sessies heb ik de kinderen geobserveerd; hoe beleven ze de spelletjes, zijn ze enthousiast? Wat gaat er goed en wat kan er beter? Hierdoor kon ik de volgende sessie wat aanpassen, waardoor ik ook tijdens de sessies continue aan het plannen, uitvoeren en evalueren was. Door het reflecterende gedeelte gedurende mijn onderzoek heb ik ook de leerstijl *bezinnen* kunnen toepassen.

⁴⁵ Persoonlijke route uit “Met woorden in de weer” (Nulft e.a. 2008)

⁴⁶ Deze test is niet wetenschappelijk, maar wel handig om je persoonlijke beginsituatie vast te leggen (van den Nulft e.a. 2008)

§ 6.3 Reflectie vanuit de praktijk

Ook vanuit mijn praktijksituatie zijn er bepaalde leermomenten geweest. Als *doener* heb ik vaak helder voor ogen wat ik wil doen en met welk resultaat. Het is dan moeilijk voor mij om daar anderen in te betrekken. Tijdens dit onderzoek maak ik gebruik van triangulatie. Door de mening van anderen te vragen; de leerkracht, de intern begeleider, de leerlingen en mijn critical friends, heb ik geleerd om ook te kijken en luisteren naar andere ideeën en meningen. Doordat ik bijvoorbeeld de mening van de leerkracht heb gevraagd over de interventies die ik uitvoerde buiten de klas, heb ik weer nieuwe inzichten gekregen of werden mijn gedachten bevestigd. Zo merkte de leerkracht bijvoorbeeld op dat de kinderen tijdens verschillende soorten lessen, meer om de betekenis van woorden vroegen, enthousiast met de woordenmap werkten en om consolideerspelletjes vroegen tussen de lessen door. Dit was voor mij erg leuk om te horen. Niet alleen tijdens de sessies waren de kinderen enthousiast ook in de klas was dit dus zichtbaar. Ik was samen met de leerkracht regelmatig mijn onderzoek aan het evalueren. Ik kon samen met haar reflecteren op mijn handelen. Wat ging er goed? Waar kwam dat door? Hoe zou ik verder kunnen gaan? De leerstijl bezinnen kwam gedurende deze evaluaties ook aan bod.

Moeilijke momenten in het onderzoek waren de momenten waarop ik kritisch naar het woordenschatonderwijs keek en dingen wilde aanpassen. Vooraf dacht ik dat het moeilijk zou zijn om bijvoorbeeld de leerkracht te laten inzien dat het woordenweb zichtbaar zou moeten zijn voor de kinderen. Omdat ik zelf vanuit de literatuur al veel had geleerd, was ik bang dat ik nogal drammerig over zou kunnen komen. Dit was niet het geval. Juist omdat ik vanuit de theorie kon uitleggen waarom het zo zinvol is voor de kinderen, kwam dat goed over op de leerkracht en hingen een dag later het woordweb aan de muur.

Ik ben als *doener* begonnen aan het onderzoek. Nu terugkijkend heb ik door ook te *denken* te *plannen* en *bezinnen* mijn onderzoek kunnen afronden. Door “het voorhouden van een spiegel” en mij bewust worden van mijn leerstijl heb ik andere leerstijlen leren toepassen. Niet alleen maar *doen* “hard vooruit lopen”, maar ook stil staan, soms een stapje terug maken, plannen aanpassen en pas dan weer verder lopen.

Door deze persoonlijke verandering en de kennis die ik nu heb over het woordenschatonderwijs hoop ik de komende tijd verandering te brengen in mijn school. Ik wil door mijn kennis anderen bewust maken van hun handelen in woordenschatonderwijs, want *“Het is niet zozeer de methode als wel de aanpak van de individuele leerkracht die er in het onderwijs toe doet!”* (v.d. Nulft e.a. 2008, pagina 196)

Literatuurlijst

- Beck, I.L., McKeown, M.G. & Kucan, L. (2002). *Bringing words to life: Robust vocabulary instruction*. New York: Guilford Press.
- H.Bouwers, H. G. (1997). *Problemen met begrijpend lezen*. Schoten: Westland.
- T.Brouwer. (2009). Scoor een woord. *JSW januari* , 31-34.
- F.Harinck. (2009). *Basisprincipes praktijkonderzoek*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
- H.Huizenga. (2005). *Taal en didactiek woordenschat*. Houten: Wolters-Noordhoff bv.
- M.Kienstra. (2003). *Woordenschatontwikkeling*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.
- F.Kuiken, M. P. (2005). *Nederlands als tweede taal in het basisonderwijs*. Utrecht/Zutphen: ThiemeMeulenhoff b.v.
- Leij, A. v. (2003). *Leesproblemen en Dyslexie*. Rotterdam: Lemniscaat b.v.
- McLaughlin, B., August, D., & Snow, C.E. (2000). *Vocabulary knowledge and reading comprehension in English language learners. Final performance report*. Washington DC. Office of Educational Research and Improvement
- Nulft, M. V. (2008). *Met woorden in de weer*. Bussum: Coutinho.
- Rhoer, A. V. (februari 2005). Woorden leren met succes. *JSW* , 29-31.
- Stahl,Stevens A. (1999). *Vocabulary Develepment*. Cambridge/MA,Brookline Books.
- Stanovich,K.E.(1986). *Matthew effects in reading: Some consequences of invdidual differences in the acquisition of literacy*. *Reading Research Quarterly*, 21, 360-407.

J.Stoeldraijer. (2005). Taal op Maat. *JSW juni* , 46-49.

S.Verhallen, M. e. (1999). *Woorden leren woorden onderwijzen*. Hoevelaken: CPS.

I.Verheul. (2002). *Alles over opdrachten*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

L.Verhoeven, H. e. (2004). *Protocol Leesproblemen en Dyslexie*.

L.Verhoeven, A. (2001). *Taaltoets Alle Kinderen*. Arnhem: Citogroep.

K.Vernooy. (2003). Een goede woordenschat. *JSW juni* , 38-41.

H.Wieberdink, R. J. e.a.(2005). *De Zuid-Vallei Remediërend Begrijpend Leesprogramma* . 's-Hertogenbosch , Ede: Giralis

Wijs, E. d. (n.d.). Taal op Maat. Wolters-Noordhoff b.v.

Opgeroepen via websites:

J.Cöp, D. (sd). <http://www.taalpilots.nl/implementatiekoffer/watdoetetoetoe>. Opgeroepen op december 28, 2009, van <http://www.taalpilots.nl>:

[http://www.taalpilots.nl/attachments/session=cloud_mmbase+1925923/090403_Notitie_Hoe ICT het woordenschatonderwijs kan verbeteren.pdf;jsessionid=DAC7EC5142BB2C34E4670198CD72B711](http://www.taalpilots.nl/attachments/session=cloud_mmbase+1925923/090403_Notitie_Hoe_ICT_het_woordenschatonderwijs_kan_verbeteren.pdf;jsessionid=DAC7EC5142BB2C34E4670198CD72B711)

L.Corstiaensen. (2007). Opgeroepen op februari 16, 2010, van <http://www.taalpilots.nl/onderzoekopinie/woordenbeklijven>.

D. van den Nulft, M. (2009). www.taalpilots.nl. Opgeroepen op januari 12, 2010, van [http://www.taalpilots.nl/attachments/2064510/Kwaliteitskaart_Woordenschat_Consolideren_\(071109\).pdf](http://www.taalpilots.nl/attachments/2064510/Kwaliteitskaart_Woordenschat_Consolideren_(071109).pdf)

J.Stoeldraijer. (sd). <http://www.taalpilots.nl/implementatiekoffer/methoden>.

Opgeroepen op december 28, 2009, van www.taalpilots.nl:

[http://www.taalpilots.nl/attachments/2042606/Analyse Woordenschatontwikkeling en taalmethodes Taal op maat \(140909\).pdf](http://www.taalpilots.nl/attachments/2042606/Analyse_Woordenschatontwikkeling_en_taalmethodes_Taal_op_maat_(140909).pdf)

H.Strating. (sd). www.taalpilots.nl. Opgeroepen op januari 12, 2010, van

[http://www.taalpilots.nl/attachments/2048799/Paper Woordenschatverwerving en - didactiek Heleen Strating \(261009\)..pdf](http://www.taalpilots.nl/attachments/2048799/Paper_Woordenschatverwerving_en_-_didactiek_Heleen_Strating_(261009)..pdf)

M.Verhallen. (2009) www.taalpilots.nl. Opgeroepen op februari 12, 2010, van,

[http://www.taalpilots.nl/attachments/2091162/Brochure Meer en beter.pdf](http://www.taalpilots.nl/attachments/2091162/Brochure_Meer_en_beter.pdf)

K.Vernooy. (2007). www.taalpilots.nl. Opgeroepen op september 25, 2009, van

[http://www.taalpilots.nl/attachments/1925887/090403 Paper effectief leesonderwijs nader bekeken - c.vernooy \(070309\).pdf](http://www.taalpilots.nl/attachments/1925887/090403_Paper_effectief_leesonderwijs_nader_bekeken_-_c.vernooy_(070309).pdf)

In het kader van mijn afstudeeronderzoek voor de opleiding Master SEN Remedial Teacher, zou ik je willen vragen om de volgende vragen te beantwoorden.

Hoe zijn de resultaten van de leerlingen m.b.t. woordenschat in de groep?

CITO woordenschat:

A – 1

B – 5

C – 8

D – 4

E – 8

Op welke wijze wordt er gewerkt aan de woordenschatontwikkeling in groep 4?

De kinderen krijgen 1 x in de week een woordenschat les, het werkblad krijgen ze mee als huiswerk. Ze hebben de hele week om die te leren en op donderdag krijgen ze een toets.

Op welke wijze (en door wie) worden er nieuwe woorden geselecteerd? (bv uit methode, of andere situaties)

We hebben een methode voor woordenschat, waar de lessen uit gegeven worden. Ook bij Taal op maat worden er woordwebben gemaakt.

Worden de woorden geclusterd met andere woorden? (metselaar – beroepen – cement)

Tijdens de Taal op maat lessen, worden er woordwebben gemaakt. Daar worden de woorden geclusterd met andere woorden. De woorden worden verdeeld in verschillende groepjes en de kinderen moeten zelf woorden erbij zoeken die ermee te maken hebben.

Hoe worden de nieuwe woorden aangeboden? (bv door uitbeelden, uitleggen, visualiseren)

In de taal methode beginnen we altijd met een praatplaat. De woordenschatles bestaat uit 2 lessen. Woorden worden uitgelegd, vaak laten we plaatjes zien via internet op het digibord. Of laten we zien hoe iets gaat en als ze het op school hebben wordt een voorwerp er bij gehaald.

Worden de woorden herhaald? Zo ja, hoe vaak en op welke wijze?

Woordenschat les is iedere week anders. Bij taal op maat staat er een thema centraal, waarin de woorden 9 lessen lang aanbod komen.

Worden de nieuwe woorden regelmatig herhaald?

Alleen tijdens de taallessen

Wordt er gedifferentieerd tijdens het geven van de woordenschatlessen?

Niet echt, iedereen maakt het zelfde werkblad. De woorden worden met alle kinderen besproken.

Op welke wijze wordt er gecontroleerd of de kinderen de aangeboden woorden en betekenissen beheersen?

Doormiddel van een wekelijkse toets.

Zijn de leerlingen gemotiveerd tijdens de woordenschatlessen? Waar ligt dat aan?

De kinderen zijn best gemotiveerd tijdens de les, ondanks dat het moeilijk is. Ze vinden het leuk om nieuwe woorden te leren, ook omdat ze de plaatjes en filmpjes via het digibord kunnen bekijken.

Zijn er handelingsplannen voor de kinderen die een D / E score hebben voor woordenschat?

Zo ja, wat staat er in de handelingsplannen?

Ja, ze kunnen op de computer extra oefenen met de woordenschatlessen van Taal op maat.

In het kader van mijn afstudeeronderzoek voor de opleiding Master SEN Remedial Teacher, zou ik je willen vragen om de volgende vragen te beantwoorden.

1. Hoe ziet het woordenschatonderwijs er in het algemeen uit?
<i>Woordenschatonderwijs uit de methode Taal op maat. Ook bieden sommige leerkrachten zelf nog extra woordenschat aan door middel van het kopiëren van oude methodes. Dit gaat soms mee als huiswerk of wordt als extra oefenmateriaal ingezet. Dit is echter niet door de hele school heen doorgevoerd.</i>
2. Hoe ziet het woordenschatonderwijs er binnen de op school gebruikte taalmethode uit?
<i>De methode bestaat uit verschillende thema's. Elk thema begint met een woordweb waar de belangrijkste woorden in staan die dat hoofdstuk aan de orde komen. Elke tweede les woordenschat. Deze woorden komen in de andere lessen ook nog aan bod.</i>
3. Ben je tevreden over het woordenschatonderwijs binnen uw taalmethode? Waarom wel of waarom niet?
<i>Redelijk. Het kan altijd beter. Het woordweb is goed en de hiërarchische structuur ook. Alleen wordt er naar mijn mening daarna te weinig met de woorden gedaan.</i>
4. Wanneer wordt er gesproken van een onvoldoende woordenschat?
<i>Kinderen die een D of een E score halen op de CITO LOVS woordenschattoets en/of onvoldoende scoren op de methodegebonden woordenschattoetsen van de taalmethode.</i>
5. Zijn er handelingsplannen voor de kinderen die uitvallen op woordenschat? Zo ja, hoe zien die er uit?
<i>Ja, de leerkrachten zijn verantwoordelijk voor de handelingsplannen. In principe worden de kinderen in de klas extra begeleidt tijdens het begrijpend lezen en taallessen. Verder werken de kinderen aan hun woordenschat door te werken met het softwareprogramma van de taalmethode.</i>
6. Ben je tevreden over het woordenschatonderwijs in het algemeen binnen de school? Waarom wel of waarom niet?
<i>De taalmethode is redelijk. Maar het kan altijd beter. In de klassen zouden de</i>

<i>leerkrachten meer tijd moeten besteden aan woordenschat.</i>
7. Zou je het woordenschatonderwijs op uw school graag anders zien? Zo ja, hoe?
<i>In de klassen is er zeker nog veel verbetering mogelijk en nodig.</i>
8. Wat heeft de school ervoor nodig om het anders te kunnen doen? Wat betreft coaching (kennis) en wat betreft materiaal?
<i>Uiteraard is het altijd handig om meer mogelijkheden te hebben wat betreft bijvoorbeeld computers. Daarnaast zou het goed zijn om alle neuzen binnen het team dezelfde kant op te krijgen. Er zal uiteindelijk een vastere structuur moeten zijn binnen de hele school waarop woordenschat wordt aangepakt. Eventuele cursussen en bijscholingen sluit ik hier niet voor uit.</i>

In hoeverre ben je het met de onderstaande stellingen eens?

Vul in 1= ja

2 = soms

3 = nee

leerling 1

Ik vind de woordenschatlessen uit het taalboek leuk. 1

Ik vind woordenschatstencils leuk. 2

Ik begrijp de woorden van mijn woordenschatstencils. 1

Ik vind het fijn dat we op vrijdag een toets hebben over de stencils. 3

Ik wil mijn woordenschat verbeteren. 1

Als ik een woord niet weet, vraag ik naar de betekenis. 1

Ik onthoud de betekenis van een woord als de juf het heeft uitgelegd. 2

Ik mag achter de computer werken aan mijn woordenschat. 2

Ik weet welke nieuwe woorden we gaan leren de komende tijd. 3

De woorden die we leren in het taalboek hangen in de klas. 3

Ik zou het fijn vinden om mijn eigen woordenboek bij te houden. 1

Ik zou buiten de klas willen werken aan mijn woordenschat. 3, 1

Als ik een verhaal lees begrijp ik veel woorden. 3

Als ik een verhaal lees, weet ik goed waar het over gaat. 3

Als ik thuis ben vraag ik om de betekenis van woorden. 2

Ik vind het fijn als de woorden van het thema op plaatjes te zien zijn. 2, 1

Ik vind het fijn om tussen de lessen door spelletjes te doen om de nieuwe woorden te leren. 1

In hoeverre ben je het met de onderstaande stellingen eens?

Vul in 1= ja

2 = soms

3 = nee

Ik vind de woordenschatlessen uit het taalboek leuk. 3

Ik vind woordenschatstencils leuk. 2

Ik begrijp de woorden van mijn woordenschatstencils. 2

Ik vind het fijn dat we op vrijdag een toets hebben over de stencils. 3

Ik wil mijn woordenschat verbeteren. 1

Als ik een woord niet weet, vraag ik naar de betekenis. 3

Ik onthoud de betekenis van een woord als de juf het heeft uitgelegd. 3

Ik mag achter de computer werken aan mijn woordenschat. 2

Ik weet welke nieuwe woorden we gaan leren de komende tijd. 3

De woorden die we leren in het taalboek hangen in de klas. 3

Ik zou het fijn vinden om mijn eigen woordenboek bij te houden. 1

Ik zou buiten de klas willen werken aan mijn woordenschat. 1

Als ik een verhaal lees begrijp ik veel woorden. 3

Als ik een verhaal lees, weet ik goed waar het over gaat. 2

Als ik thuis ben vraag ik om de betekenis van woorden. 1 aan zus

Ik vind het fijn als de woorden van het thema op plaatjes te zien zijn. 1

Ik vind het fijn om tussen de lessen door spelletjes te doen om de nieuwe woorden te leren. 1

leerling
2

In hoeverre ben je het met de onderstaande stellingen eens?

leerling 3

Vul in 1= ja

2 = soms

3 = nee

Ik vind de woordenschatlessen uit het taalboek leuk. 1 maar soms niet.

Ik vind woordenschatstencils leuk. 1

Ik begrijp de woorden van mijn woordenschatstencils. 3

Ik vind het fijn dat we op vrijdag een toets hebben over de stencils. 1 cyfer

Ik wil mijn woordenschat verbeteren. 1

Als ik een woord niet weet, vraag ik naar de betekenis. 1

Ik onthoud de betekenis van een woord als de juf het heeft uitgelegd. 2

Ik mag achter de computer werken aan mijn woordenschat. 2

Ik weet welke nieuwe woorden we gaan leren de komende tijd. 3

De woorden die we leren in het taalboek hangen in de klas. 3

Ik zou het fijn vinden om mijn eigen woordenboek bij te houden. 1

Ik zou buiten de klas willen werken aan mijn woordenschat. 1

Als ik een verhaal lees begrijp ik veel woorden. 3

Als ik een verhaal lees, weet ik goed waar het over gaat. 2

Als ik thuis ben vraag ik om de betekenis van woorden. 1 moeder, vader

Ik vind het fijn als de woorden van het thema op plaatjes te zien zijn. 1

Ik vind het fijn om tussen de lessen door spelletjes te doen om de nieuwe woorden te leren. 1

In hoeverre ben je het met de onderstaande stellingen eens?

Vul in 1= ja

2 = soms

3 = nee

leerling
4

Ik vind de woordenschatlessen uit het taalboek leuk. 3

Ik vind woordenschatstencils leuk. 3

Ik begrijp de woorden van mijn woordenschatstencils. 2

Ik vind het fijn dat we op vrijdag een toets hebben over de stencils. 2

Ik wil mijn woordenschat verbeteren. 1

Als ik een woord niet weet, vraag ik naar de betekenis. 3

Ik onthoud de betekenis van een woord als de juf het heeft uitgelegd. 2

Ik mag achter de computer werken aan mijn woordenschat. 1

Ik weet welke nieuwe woorden we gaan leren de komende tijd. 3

De woorden die we leren in het taalboek hangen in de klas. 3

Ik zou het fijn vinden om mijn eigen woordenboek bij te houden. 1

Ik zou buiten de klas willen werken aan mijn woordenschat. 1

Als ik een verhaal lees begrijp ik veel woorden. 2

Als ik een verhaal lees, weet ik goed waar het over gaat. 2

Als ik thuis ben vraag ik om de betekenis van woorden. 3

Ik vind het fijn als de woorden van het thema op plaatjes te zien zijn. 1

Ik vind het fijn om tussen de lessen door spelletjes te doen om de nieuwe woorden te leren. 1

Naam leerling: Leerling 1, 2, 3, 4		
Groep: 4		Leergebied: woordenschat
Begin- en einddatum periode: 15 -03-2010 / 19-04-2010		Uitvoerder: RT en leerkracht
Hulpvraag De leerlingen hebben een onvoldoende woordenschat. De momenten dat de kinderen in de klas de nieuwe woorden kunnen consolideren is niet voldoende. De komende weken gaan wij buiten de klas de woorden extra consolideren.		
Beginsituatie Leerling 1, 2, 3, 4 scoren op de CITO LOVS woordenschat onvoldoende (E score). Methodegebonden toetsen maken leerling 2 en 3 onvoldoende. Leerling 1 en 4 scoren twijfelachtig. Leerling 1,3 en 4 scoren⁴⁷ op de Taaltoets Alle Kinderen onderdeel passieve woordenschat gemiddeld. Leerling 2 scoort op dit onderdeel laag. Op het onderdeel woordomschrijving scoren leerling 1 en 3 gemiddeld. Leerling 2 en 4 laag. Uit de afgenomen woordenschattoets bij thema 10 blijkt dat de aangeboden woorden nog niet allemaal geconsolideerd zijn (zowel actief als passief).		
Doelen voor de komende zes weken. (korte termijn)		
<u>Doelstelling:</u> Kinderen consolideren de themawoorden, zodat zij aan het eind van een thema de woorden passief en actief beheersen.		
<u>Aanpak:</u> Van ieder thema vullen de kinderen de selectielijst ⁴⁸ in. Uit die lijst selecteer ik woorden en ga met die woorden consolideerspelletjes doen.		
<u>Doelstelling:</u> De leerlingen consolideren drie keer in de week 15 minuten binnen de klas.		
<u>Aanpak:</u> De leerlingen werken in de klas met de woordenschatsoftware van de methode Taal op Maat. Zij zijn hier zelf verantwoordelijk voor. Afspraak is wel dat er niet tijdens een instructie wordt gewerkt met de software.		
<u>Doelstelling:</u> De leerlingen gebruiken de stappenkaart “moeilijke woorden” om binnen de klas met moeilijke woorden om te gaan.		
<u>Aanpak:</u> Met behulp van de stappenkaart moeilijke woorden leren de kinderen hoe ze achter en betekenis kunnen komen van een onbekend woord.		
<u>Doelstelling:</u> In de klas hangt het woordweb (verduidelijkt met plaatjes) gedurende het thema.		

Aanpak: In gesprek met de leerkrachten van groep 4. In dit gesprek wordt er duidelijk gemaakt dat het laten hangen van een woordweb veel steun kan bieden aan de kinderen om de woorden beter te consolideren. De afspraak is dat de leerkracht die les 1 geeft, het woordweb meteen op papier zet (desnoods tijdens de les). Een aantal kinderen krijgt de opdracht om er plaatjes bij te zoeken. In les 2 vult de desbetreffende leerkracht het web aan (eventueel weer met plaatjes).

Werkvormen

Remediërend

De kinderen consolideren de geselecteerde woorden buiten de klas tijdens de RT (Verhallen 1999). De leerlingen krijgen instructie over het gebruiken van de stappenkaart moeilijke woorden (De Zuid-Vallei).

Zelfstandig

De kinderen werken aan het consolideren van de woorden door te werken met de software van Taal op Maat. De kinderen gebruiken de stappenkaart tijdens verschillende lessen in de klas.

Organisatie

De RT gaat in gesprek met de leerkrachten van groep 4 om het handelingsplan door te nemen en toe te lichten. De kinderen worden op donderdag en vrijdag door de RT begeleidt buiten de klas. En een aantal keer ook op de maandag. Tijd: 13.00-13.30 De leerlingen bepalen zelf op welk moment van de dag zij met de software van Taal op Maat gaan werken. Dit moet op de maandag, donderdag en vrijdag (15 minuten per dag). De leerkrachten in de klas stimuleren het gebruik van de stappenkaart moeilijke woorden en zorgen voor het woordweb.

Materiaal

Stappenkaart moeilijke woorden (uit hoofdstuk 6 van De Zuid-Vallei, deel 4/5).

Computers.

Om de woorden te consolideren; plaatjes, voorwerpen om verschillende spelletjes mee te doen.

Evaluatie

Er vindt een controle plaats na sessie 6 en 11. Deze controle kan een schriftelijke of mondelinge toets zijn. Maar de controle kan ook plaatsvinden op basis van observaties. Na zes weken is er een gesprek met de leerkrachten en de RT. Zijn er veranderingen te zien binnen de klas? Hoe ervaren de kinderen de hulp? Hoe zijn de resultaten van de

controletoeetsen?

BIJLAGE 5
Selectiebladen van thema 11 en 12

Woorden van thema 11	Leerling	Ken ik	Ken ik een beetje	Ken ik niet
de timmerman	1	X		
	2		X	
	3	X		
	4	X		
de zaag	1	X		
	2		X	
	3		X	
	4	X		
de nijptang	1		X	
	2			X
	3			X
	4			X
de spijker	1	X		
	2			X
	3		X	
	4	X		
de kwast	1	X		
	2	X		
	3	X		
	4	X		
het plamuurmes	1			X
	2			X
	3			X
	4			X
het schuurpapier	1		X	
	2			X
	3			X
	4		X	
de boormachine	1		X	
	2			X
	3			X

	4		X	
de schroevendraaier	1		X	
	2			X
	3			X
	4			X
de hamer	1	X		
	2	X		
	3	X		
	4	X		
de schroef	1	X		
	2		X	
	3	X		
	4		X	
de verf	1	X		
	2	X		
	3	X		
	4	X		
de schilder	1	X		
	2	X		
	3	X		
	4	X		
de roller	1	X		
	2		X	
	3		X	
	4	X		
plamuren	1			X
	2			X
	3			X
	4		X	

Woorden van thema 12	Leerling	Ken ik	Ken ik een beetje	Ken ik niet
vrienden maken	1	X		
	2	X		
	3	X		
	4	X		
kibbelen	1		X	
	2			X
	3			X
	4			X
schelden	1	X		
	2		X	
	3		X	
	4	X		
troosten	1	X		
	2	X		
	3	X		
	4	X		
woede	1	X		
	2			X
	3			X
	4		X	
knuffelen	1	X		
	2	X		
	3		X	
	4	X		
smijten	1		X	
	2			X
	3			X
	4			X
brutaal	1	X		
	2	X		
	3		X	
	4		x	

het goedmaken	1		x	
	2		x	
	3			x
	4			x
slaan	1	x		
	2	x		
	3	x		
	4	x		

vechten	1	x		
	2	x		
	3	x		
	4	x		
de omhelzing	1		x	
	2			x
	3		x	
	4			x
gillen	1	x		
	2	x		
	3	x		
	4	x		
snauwen	1		x	
	2			x
	3			x
	4			x
excuses aanbieden	1		x	
	2			x
	3			x
	4		x	

BIJLAGE 6

Sessies

Vooraf aan de sessies blikken we even terug naar de vorige sessie, het werken met de software, de woordenmap en de stappenkaart moeilijke woorden. Na sessie 6 en 11 heb ik door middel van een toets (schriftelijk of mondeling) gekeken of de woorden geconsolideerd waren (actief en passief). De kinderen hebben in de klas na sessie 6 een nieuw selectieblad ingevuld (bijlage 2)

Sessienummer 1 Datum:15-03-2010 Vakgebied: woordenschat Leerling 1, 2, 3, 4

Doel	Werkwijze	Materiaal	Evaluatie
Kinderen weten waarom we de komende weken met elkaar werken. Selecteren van woorden. Afspraken maken over het gebruik van de computer.	In gesprek met de leerlingen. Terugkoppeling naar de vragenlijsten en gemaakte toetsen. Kinderen vullen het selectieblad in. Leerlingen uitleggen over het consolideren op de computer.	Selectieblad (Brouwer 2009). Aftekenlijst computer.	De leerlingen vinden het prettig dat we de komende periode extra tijd besteden aan het oefenen van de themawoorden. Ze vonden het leuk om zelf aan te geven welke woorden ze wel of niet kennen.

Sessienummer 2 Datum:18-03-2010 Vakgebied: woordenschat Leerling 1, 2, 3, 4

Doel	Werkwijze	Materiaal	Evaluatie
Inslijpen van de geselecteerde woorden en de betekenis ervan. De schroef, de schroevendraaier, de	<u>Voorwerpen aan betekeniskaarten koppelen</u> <u>Galgje</u> met alle woorden uit het woordweb. <u>Woordenmap</u> De kinderen krijgen een map	Gereedschapskist met daarin de verschillende voorwerpen. Woordweb uit de klas.	De kinderen kwamen door de betekeniskaarten achter het woord 'draaien'. <i>"Oh dan kan ik beter onthouden dat een schroef bij een"</i>

boormachine, de nijptang, de spijker. Kinderen maken een eigen woordenmap. Zo kunnen ze in de klas ook de woorden oefenen met elkaar.	waarin zij de woorden schrijven met de betekenis. Ze zoeken m.b.v. de computer een plaatje en plakken dit er bij.	Betekeniskaarten met daarop de betekenis van de woorden. Kleine mappen.	<i>schroevendraaier hoort en niet bij een spijker</i> ". De kinderen zijn enthousiast over hun woordenschrift. In de pauze hebben ze afbeeldingen gezocht.
---	--	---	---

Sessienummer 3 Datum:19-03-2010 Vakgebied: woordenschat Leerling 1, 2, 3, 4

Doel	Werkwijze	Materiaal	Evaluatie
Inslijpen van de geselecteerde woorden en de betekenis ervan. De schroef, de schroevendraaier, de boormachine, de nijptang, de spijker. Leren gebruiken van de stappenkaart moeilijke woorden.	<u>Woordenmemory</u> De kinderen zoeken de plaatjes en de betekeniskaart bij elkaar. Ook andere woorden uit het web zijn verwerkt in het spel. We <u>lezen</u> met elkaar een stukje tekst. Tijdens het lezen, vragen de kinderen zich af of ze de woorden kennen. Zo niet, nemen we samen de stappen op de kaart door.	Woordenmemory. Stappenkaart moeilijke woorden (De Zuid-Vallei). Woordweb uit de klas.	De kinderen vinden de kaart als geheugensteuntje fijn. De jongens vinden dat ze het niet nodig hebben in de klas. Ik heb gezegd dat ze de kaarten niet moeten, maar mogen gebruiken. Ze vertelden later die week dat ze de stappen in hun hoofd maken.

Sessienummer 4 Datum:22-03-2010 Vakgebied: woordenschat Leerling 1, 2, 3, 4

Doel	Werkwijze	Materiaal	Evaluatie
Inslijpen van de geselecteerde woorden en de betekenis ervan. Het plamuurmes, plamuren, schuren, het schuurpapier en de woorden van de eerste week.	<u>Voorwerpen aan betekeniskaarten koppelen</u> <u>Raad mijn voorwerp</u> Een kind neemt een voorwerp in gedachten de andere kinderen moeten door vragen te stellen raden welk voorwerp het is. Er mag alleen JA / NEE geantwoord worden. <u>Rugschrijven</u> Een leerling schrijft een woord op de rug van een medeleerling. Wat is er geschreven?	Gereedschapskist met daarin de verschillende voorwerpen. Woordweb uit de klas. Betekeniskaarten met daarop de betekenis van de woorden. Kaarten met daarop de namen van de voorwerpen.	Het rugschrijven was moeilijk. De kinderen konden niet goed raden om welk woord het ging. Ze gaven elkaar hints om als nog achter de oplossing te komen. Het was de eerste keer dat de kinderen het spel rugschrijven deden.

Sessienummer 5 Datum:25-03-2010 Vakgebied: woordenschat Leerling 1, 2, 3, 4

Doel	Werkwijze	Materiaal	Evaluatie
Inslijpen van de geselecteerde woorden en de betekenis ervan. Het plamuurmes, plamuren, schuren, het schuurpapier en de woorden van de	<u>Wat is het verschil tussen?</u> Ik noem twee voorwerpen en de leerlingen moeten vertellen wat het verschil is. <u>Invuloefening.</u> De leerlingen maken de zinnen af door de juiste woorden in te vullen.	Flitskaarten. Woordweb uit de klas. Les uit de taalmethode (invuloefening).	Tijdens het flitsen waren er twee kinderen die erg snel de antwoorden wisten. Moeilijke woorden waren nog schroef en spijker, plamuren en schuren. De kinderen hebben ook

eerste week.	<u>Flitsen</u> De kaarten met de afgebeelde voorwerpen worden geflitst.		in tweetallen geflitst. Ze consolideren dan ook als ze voor meester/ juf spelen. Je merkt goed dat het woordweb uit de klas steun biedt. Kinderen kunnen woorden opzoeken en hebben daardoor vaak goede antwoorden.
--------------	--	--	--

Sessienummer 6 Datum:26-03-2010 Vakgebied: woordenschat Leerling 1, 2, 3, 4

Doel	Werkwijze	Materiaal	Evaluatie
Inslijpen van de geselecteerde woorden en de betekenis ervan. Het plamuurmes, plamuren, schuren, het schuurpapier en de woorden van eerste week.	<u>Wat is het, wat kan je er mee doen?</u> De kinderen vertellen over een voorwerp. <u>Het woord in een zin</u> Wie maakt de langste zin met het woord? Wie maakt een zin waar duidelijk wordt wat het betekend?	Voorwerpen. Kaarten met daarop de namen van de voorwerpen.	Het maken van zinnen ging redelijk. Het was nog moeilijk om lange zinnen te maken. De kinderen probeerde de betekenis in de zin duidelijk naar voren te laten komen, maar dit lukt niet altijd. <i>“Een spijker kan je slaan”</i> Ik liet de kinderen nadenken over dit soort zinnen door te vragen; “ <i>Een bal kan je ook slaan,</i>

			<i>hoe kun je een zin maken die iets meer over de spijker zegt?"</i>
--	--	--	--

Sessienummer 7 Datum:08-04-2010 Vakgebied: woordenschat Leerling 1, 2, 3, 4

Doel	Werkwijze	Materiaal	Evaluatie
Inslijpen van de geselecteerde woorden en de betekenis ervan. Kibbelen, schelden, woede, smijten, brutaal.	<u>Betekenskaarten koppelen aan gedragingen</u> aan de hand van voorbeelden moeten de kinderen het juiste woord kiezen. <u>Galgje</u> met alle woorden uit het woordweb. <u>Woordenmap</u> De kinderen gaan in tweetallen hun woordenschrift bekijken/overhoren. Welke woorden kennen ze nu wel (actief)? Deze bladen verdwijnen achter in de map.	Woordweb uit de klas. Betekenskaarten met daarop de betekenis van de woorden. Woordenmap.	De kinderen konden zich goed inleven in het thema. De zinnen zorgden ervoor dat de betekenissen werden verduidelijkt. Doordat de kinderen hebben ervaren dat er bladen uit hun woordenmap nu beheerst worden, stimuleert het hun om met dit thema hetzelfde te doen. Plaatjes zoeken was moeilijk, maar een leerling kwam op het idee om zelf een tekening te maken bij een woord (iets uit eigen ervaring).

Sessienummer 8 Datum:09-04-2010 Vakgebied: woordenschat Leerling 1, 2, 3, 4

Doel	Werkwijze	Materiaal	Evaluatie
Inslijpen van de geselecteerde woorden en de betekenis ervan. Kibbelen, schelden, woede, smijten, brutaal.	<u>Het woord niet gebruiken</u> Een leerling beschrijft een situatie maar mag niet het woord gebruiken. Andere kinderen raden het woord. <u>Associëren</u> Waar denk je aan bij het woord...	Woordweb uit de klas.	Bij het spel associëren hebben we ook het woordweb van thema 11 gebruikt. Omdat niet alle kinderen de woorden actief en passief beheersten, gaan we verder met consolideren tot dat de kinderen deze woorden wel beheersen. Door observaties toets ik tussendoor de woorden van thema 11 nog eens.

Sessienummer 9 Datum:15-04-2010 Vakgebied: woordenschat Leerling 1, 2, 3, 4

Doel	Werkwijze	Materiaal	Evaluatie
Inslijpen van de geselecteerde woorden en de betekenis ervan. Het goedmaken, de omhelzing, excuses aanbieden en de woorden uit de eerste week van thema 12.	<u>Betekeniskaarten koppelen aan afbeeldingen</u> de kinderen kiezen de juiste betekenis bij de afbeelding. <u>Woordenmemory</u> De kinderen zoeken de plaatjes en de	Woordweb uit de klas. Woordenmemory.	Memory blijven de kinderen een leuk spel vinden. Het is mooi om te zien, dat ze tijdens het spelen van het spel onbewust bezig zijn met het koppelen van betekenissen. Het spel heb ik twee keer gespeeld. De tweede keer moesten de kinderen bij het omdraaien

	betekeniskaart bij elkaar. Ook andere woorden uit het web zijn verwerkt in het spel.		van een afbeelding in hun eigen woorden vertellen wat ze op het plaatje zagen zonder het woord te gebruiken. Pas daarna gingen ze op zoek naar de betekeniskaart.
--	--	--	---

Sessienummer 10 Datum:16-04-2010 Vakgebied: woordenschat Leerling 1, 2, 3, 4

Doel	Werkwijze	Materiaal	Evaluatie
Inslijpen van de geselecteerde woorden en de betekenis ervan. Het goedmaken, de omhelzing, excuses aanbieden en de woorden uit de eerste week van thema 12.	<u>Invuloefening</u> De leerlingen maken de zinnen af door de juiste woorden in te vullen. <u>Sorteren</u> Kinderen sorteren woorden; wat doe je met je lichaam?, wat doe je met je mond? Welke kaarten horen bij vriendschap, welke bij ruzie?	Woordweb uit de klas. Invuloefening uit methode. Kaarten met afbeeldingen, woorden en betekenissen.	Bij het spel "Wat hoort bij elkaar" heb ik de kinderen in tweetallen laten werken. Ze kregen beide dezelfde set kaarten. Na het neerleggen van de kaarten hebben ze aan elkaar verteld waarom de kaarten bij elkaar lagen. Leuk was dat sommige kaarten anders waren neergelegd, maar door de uitleg van het kind wel goed was. <i>"Ik heb woede bij excuses aanbieden neergelegd, omdat ik sorry zeg als ik heel boos ben geweest".</i>

	<u>Wat hoort bij elkaar?</u> De kinderen zoeken de verschillende kaarten bij elkaar; bv woord omhelzing, plaatje omhelzing, betekenis omhelzing, vrienden maken		
--	--	--	--

Sessienummer 11 Datum:19-04-2010 Vakgebied: woordenschat Leerling 1, 2, 3, 4

Doel	Werkwijze	Materiaal	Evaluatie
Inslijpen van de geselecteerde woorden en de betekenis ervan. Het goedmaken, de omhelzing, excuses aanbieden en de woorden uit de eerste week van thema 12.	<u>Vragenspel</u> De kinderen moeten in quizvorm vragen beantwoorden over de woorden uit het woordweb. Ook de woorden van thema 11 worden gebruikt.	Vragen Quizbel	In tweetallen het spel gespeeld. Voor elk goed antwoord een spekje. Voor een fout antwoord ging er een spekje vanaf. Voor de kinderen was het een feestje, terwijl ze wel de woorden aan het consolideren waren! Waar / niet waar vragen waren soms lastig. Er moest een koppeling gemaakt worden tussen een woord en de

			betekenis; <i>“Een schilder schuurt met zijn plamuurmes”</i> .
--	--	--	--